

Öğretmenler ve Eğitimciler İçin Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) Süreçlerinde Eğitim Hakkının İzlenmesine İlişkin Bilgi Notu

Burcu Meltem Arık
2023

*Ömrünü insan haklarına
vakfeden ve insan hakları
alanında çalışanları destekleyen
değerli dostumuz Murat Çekiç'e...*

YAYIN ADI

Öğretmenler ve eğitimciler için Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) süreçlerinde eğitim hakkının izlenmesine ilişkin bilgi notu

KAPAK FOTOĞRAFI

Vista Create

HAZIRLAYAN

Burcu Meltem Arık

YAYIMLAYAN

Roots & Shoots Türkiye ve Eğitim Reformu Girişimi

Uluslararası İnsan Hakları
Çerçevesine Uygun
İzlenmesi İçin
ETKİNİZ
AB PROGRAMI

Bu yayın, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. İçeriğinden yalnızca Roots & Shoots Türkiye ve Eğitim Reformu Girişimi sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

Roots & Shoots Türkiye Hakkında

Roots & Shoots Türkiye (R&S TR) 2020 yılında kuruldu. Parçası olduğu Roots & Shoots 1991 yılında Dr. Jane Goodall tarafından çocuk ve gençlerin çevre, hayvanlar ve insanlar için çalışarak, içinde buldukları topluluğa ilham vermeleri ve değişime öncülük etmeleri amacıyla başlatılan küresel bir harekettir. Çocuklara ve gençlere meraklarının peşinden gidebilecekleri, birlikte harekete geçebilecekleri ve gezegenimizin ihtiyacı olan değişimi oluşturabilecekleri alanlar sağlar. Onların güçlerini ve cesaretlerini destekler; yerel, ulusal ve küresel ölçekte çalışmalar yürütülmesini teşvik eder. Sadece insanlarla değil, çevreyle huzur içinde yaşamayı hedefleyen çalışmaların yanında yer alır.

<https://rootsandshootsturkey.org/>

Eğitim Reformu Girişimi Hakkında

Eğitim Reformu Girişimi (ERG), çocuğun ve toplumun gelişimi için eğitimde yapısal dönüşüme nitelikli veri, yapıcı diyalog ve farklı görüşlerden ortak akıl oluşturarak katkı yapan bağımsız ve kâr amacı gütmeyen bir girişimdir. Yapısal dönüşümün ana unsurları, eğitimde karar süreçlerinin veriye dayalı olması, paydaşların katılımıyla gerçekleşmesi, her çocuğun nitelikli eğitime erişiminin güvence altına alınmasıdır. 2003 yılında kurulan ERG, Türkiye'nin önde gelen vakıflarının bir arada desteklediği bir girişim olmasıyla Türkiye sivil toplumu için iyi bir örnek oluşturur. ERG çalışmalarını, Eğitim Gözlemevi ve Eğitim Laboratuvarı birimleriyle yürütür, Öğretmen Ağının yürütücülüğünü üstlenir.

<https://www.egitimreformugirisimi.org/>

Bu bilgi notuna, R&S TR ve ERG web sayfalarında yer verilen, bilgi notunu destekleyici podcastlere ve blog yazılarına değerli katkıları için Adem Arkadaş-Thibert, Adil Arık, Ali Alper Akyüz, Aslihan Niksarlı, Banu Binbaşaran Tüysüzoğlu, Burcu Borhan Türel, Burcu Gümüştepe, Deniz Dinçel, Doruk Karalar, Ebru Hanbay, Ekin Gamze Gencer, Emrah Çoraman, Feray Salman, Gözde Durmuş, Gülbeyaz Durmuş, Hatice Arık, Kenan Dursun, **Murat Çekiç**, Özge Balkız, Özge Gökbulut Bayer, Özge Tan, Özlem Altıparmak, Serdar Güneri, Seren Anaçoğlu, Sinem Sefa Akay, Sumru Akyüz, Umay Aktaş Salman, Ümit Şahin ve parçası olduğumuz Yeryüzü'ne içten teşekkür ederim.

Dayanışma, zorlu dönemlerde yapabileceğimiz en etkili ve anlamlı direniş biçimlerinden biridir.
Burcu Meltem Arık

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar	6
Giriş	8
İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC)	13
Kyoto Protokolü	16
Paris Anlaşması	16
Taraflar Konferansı	17
28. Taraflar Konferansı	19
UNFCCC Süreçlerinde Eğitime İlişkin Hedefler	21
İklim Güçlendirme Eylemi	23
Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli	26
Türkiye'nin Taahhütlerini Yansıtan Stratejiler, Planlar ve Raporlar	31
Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi 2010-2023	31
İklim Değişikliği Eylem Planı 2011-2023	33
İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2023	34
Ulusal Bildirim ve İki Yıllık Rapor	35
Ulusal Katkı Beyanı	36
İklim Değişikliği Ulusal İletişim Stratejisi ve Eylem Planı 2020	36
İklim Kanunu	36
Birleşmiş Milletler bünyesinde eğitim hakkının izlenebileceği diğer uluslararası mekanizmalar	37
Evrensel Periyodik İnceleme	38
Birleşmiş Milletler Özel Prosedürler	39
: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Bağlamında İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü	40
: Birleşmiş Milletler Sağlıklı ve Sürdürülebilir Çevre Hakkı Özel Raportörü	42
Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşme Mekanizmaları	43
Türkiye'de ve Dünyada Öğretmen Dayanışması	44
Temel Kaynaklar	47
İklim Krizine İlişkin Temel Kaynaklar	48
İklim Krizi Bağlamında Çevre Hakkı, Eğitim Hakkı ve Çocuk Haklarına İlişkin Temel Kaynaklar	49
İklim Değişikliği Eğitimine İlişkin Temel Kaynaklar	52

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AR	Değerlendirme Raporu / Assessment Report
BINGO	İř ve Sanayi Sivil Toplum Örgütleri / Business and Industry Non-Governmental Organizations
BM	Birleşmiş Milletler
CMA	Paris Anlaşması Taraflar Toplantısı Olarak Hizmet Veren Taraflar Konferansı
CMP	Kyoto Protokolü Taraflar Toplantısı Olarak Hizmet Veren Taraflar Konferansı
COP	Taraflar Konferans / Conference of Parties
COY	Gençlik Konferansı / Conference of Youth
CHK	Çocuk Hakları Komitesi
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ENGO	Çevre Sivil Toplum Örgütleri / Environmental non-governmental organizations
ERG	Eğitim Reformu Girişimi
FAR	Birinci Değerlendirme Raporu / First Assessment Report
GEF	Küresel Çevre Fonu / Global Environment Fund
GFC	Yeşil İklim Fonu / Green Climate Facility
IPCC	Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli / Intergovernmental Panel on Climate Change
IPO	Yerli Halk Örgütleri / Indigenous Peoples Organizations
İYR	İki Yıllık Rapor
LCOY	Yerel Gençlik Konferansı / Local Conference of Youth
LGMA	Yerel Yönetimler ve Belediye İdareleri / The Local Governments and Municipal Authorities
LTS	Uzun Dönemli Strateji / Long Term Strategy

KISALTMALAR

NDC	Ulusal Katkı Beyanı / Nationally Determined Contribution
RCOY	Bölgesel Gençlik Konferansı / Regional Conference of Youth
RINGO	Araştırma ve Bağımsız Sivil Toplum Örgütleri / Research and Independent Non-governmental Organisations
R&S TR	Kökler ve Filizler Derneği / Roots & Shoots Türkiye
SAR	İkinci Değerlendirme Raporu / Second Assessment Report
SBI	Uygulama Yardımcı Organı / Subsidiary Body for Implementation
SBSTA	Bilimsel ve Teknolojik Danışma Yardımcı Organı / Subsidiary Body for Scientific and Technological Advice
SSP	Ortak Sosyo-ekonomik Yollar / Shared Socio-economic Pathways
TAR	Üçüncü Değerlendirme Raporu / Third Assessment Report
TUNGO	Sendikal Sivil Toplum Örgütleri / Trade Union Non-Governmental Organizations
UB	Ulusal Bildirim
UNCBD	Birleşmiş Milletler Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi / The United Nations Convention on Biodiversity
UNCCD	Birleşmiş Milletler Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi / The United Nations Convention to Combat Desertification
UNFCCC	Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi / The United Nations Framework Convention on Climate Change
UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı / The United Nations Environment Programme
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu / The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vCOY	Sanal Gençlik Konferansı / Virtual Conference of Youth
WHO	Dünya Sağlık Örgütü / World Health Organisation
YOUNGO	UNFCCC'nin Resmi Çocuk ve Gençlik Grubu

GİRİŞ

İklim krizi¹, çağımızın doğa ve insan haklarına yönelik en büyük ve en yaygın tehdididir. **Sağlıklı bir çevreye**², temiz suya, gıdaya ve diğer temel insan ihtiyaçlarına erişimi destekleyen ekolojik süreçler üzerinde birçok olumsuz etkiye sahiptir. Bu etkiler, yoldaş türlere³, ekosistemlere ve insanlara doğrudan zarar veriyor; dünya genelinde insan haklarından yararlanma⁴ ve bu hakları kullanma konularında ciddi riskler oluşturuyor. **Devletlerin ve özel sektörün Yeryüzü'nün tüm sakinlerinin insan haklarına ilişkin yükümlülükleri var.**⁵ İklim krizine katkıda bulunan sera gazı emisyonlarını⁶ ve iklim krizine karşı kırılganlıkları azaltarak direnç artırıcı tedbirleri yürürlüğe koymak için acilen harekete geçilmesi gerekiyor. Alınan tedbirlerin, atılacak adımların insan haklarına tam saygı⁷ göstererek yapılması kritik önem taşıyor. Unutulmamalıdır ki, iklim krizine karşı uygulanan bazı önlemler -yerli toplulukların yerinden edilmesi, yanlış yenilenebilir enerji planları, bazı biyoteknolojik uygulamalar vb.- insan haklarını ihlal edebilir. İnsan haklarına uygun olduğu düşünülen kimi uygulamalar ise doğa haklarını ihlal edebilir.⁸

- 1 Metinde hem "iklim krizi" hem "iklim değişikliği" ifadeleri geçiyor. Bu bilgi notunun temelini oluşturan uluslararası mekanizmalara ilişkin belgelerden doğrudan yararlanıldığı durumlarda "iklim değişikliği" ifadesi kullanılıyor. Bu durumların dışında, içinde bulunduğumuz olgunun ciddiyetini anlatmak amacıyla "iklim krizi" tercih ediliyor. Greta Thunberg'in 4 Mayıs 2019 yılında attığı ve sonucunda bazı medya kuruluşlarının yazı dilinde değişiklik yapmalarına yol açan mesajı da hatırlatmak isteriz: "Yıl 2019. Artık hepimiz 'iklim değişikliği' demeyi bırakıp bunun yerine ne olduğunu söyleyebilir miyiz: iklim çöküşü, iklim krizi, iklim acil durumu, ekolojik çöküş, ekolojik kriz ve ekolojik acil durum?"
<https://x.com/GretaThunberg/status/1124723891123961856?s=20>
- 2 Çevre ve İnsan Hakları Özel Raportörü David R. Boyd'un Güvenli, Temiz, Sağlıklı ve Sürdürülebilir Bir Çevre için Bilgi Notu'nun Etkiniz AB Programı tarafından yapılan Türkçe çevirisi için bkz.
https://etkiniz.eu/wp-content/uploads/2022/10/4_Recognition-Factsheet-FINAL_tur.pdf
- 3 Yoldaş türler ifadesi, referansını Donna Haraway'in "Yoldaş Türler Manifestosu"ndan alır. Haraway'e göre tüm türler yoldaştır, etkileşim içinde şekillenirler, birbirlerini kısmen de olsa oluştururlar. Yoldaş türler sadece insan olmayan canlıları kapsamaz, insanların ve insan olmayan canlıların karşılıklı ilişkilerini de içerir.
- 4 Bu bilgi notu eğitim hakkı bağlamında insan haklarına ilişkin mekanizmalara yöneliktir. Doğanın haklarına ilişkin hukuki tartışmalar ve çerçeveler çok önemlidir ve önceliklidir, insan haklarından bağımsız düşünülemez, ancak bu bilgi notunun kapsamı dışındadır. Devletlerin ve şirketlerin Yeryüzü'nün canlı-cansız tüm öğeleri, insan olan-olmayan tüm sakinlerinin haklarına ilişkin yükümlülükleri vardır. Aşağıdaki yayınlar doğa/çevre hakkı alanına giriş için yararlıdır.
Doğa Derneği'nin doğa hakkına ilişkin yayınları için bkz. <https://www.dogadernegi.org/doga-hakki/>
Hukuk Doğa Toplum Vakfı'nın yayınları için bkz.
Çevre Savunuculuğu için bkz. <https://cevesavunuculugu.net/web/>
Çevrenin korunmasında insan hakları araçlarının etkin kullanımına ilişkin yayınlar için bkz.
<https://cevesavunuculugu.net/web/2023/06/09/cevenin-korunmasinda-insan-haklari-araclarinin-etkin-kullanimi/>
Çevre Hukuku Ağı'nın yayınları için bkz. <https://www.cevrehukuku.org/>
- 5 Etkiniz AB Programı tarafından Türkçeye çevrilen İklim Değişikliği Bağlamında Devletlerin İnsan Hakları Yükümlülükleri BM İnsan Hakları Sözleşme Organları Tarafından Hazırlanan Rehber İlkeler için bkz.
https://etkiniz.eu/wp-content/uploads/2022/10/States-Human-Rights-Obligations-in-the-Context-of-Climate-Change_2022-tur.pdf
- 6 Karbondioksit (CO2), Metan (CH4), Nitroz oksit (N2O), Hidroflorür karbonlar (HFCs), Perfloro karbonlar (PFCs), Sülfür Hekzaflorid (SF6) gibi gazların atmosfere verilen miktarına sera gazı emisyonu denir.
- 7 İnsan haklarının tümüne saygı duyulmasıdır.
- 8 Aldo Leopold'un Toprak Etiği'ndeki şu ifadesi son derece kritiktir: "Bir eylem biyotik topluluğun bütünlüğünü, dengesini ve güzelliğini koruduğunda doğru, aksi takdirde yanlış bir eylemdir." Leopold, insanların, kara ve su parçalarının, bitki ve hayvanların tek bir topluluk olarak düşünülmesini önerir.

İklim krizinin etkilerinin ve bunlara karşı alınan önlemlerin kapsayıcı olması, sağlık hizmetlerine, temiz suya, sanitasyona⁹, eğitime, barınmaya, güvenli çalışma koşullarına, arazi haklarına erişimi¹⁰ engellememesi; marjinalleştirilmiş veya hassas gruplar açısından mevcut eşitsizlikleri kötüleştirmemesi öncelikli olmalıdır. Bu kriz, su ve sanitasyon, sağlık, yaşam, gıda, yeterli standartta yaşama, barınma, mülkiyet, kendi kaderini tayin, yurttaşlık, hareketlilik, ayrımcılık yasağı, çocuk, kadın ve eğitim gibi birçok hakkı doğrudan ya da dolaylı olarak etkiliyor. Bu etkiler günümüzde münferit acil durumlar olmaktan çıktı, yeni küresel norm haline geldi.

Bu bilgi notu, iklim krizinin eğitim hakkına etkilerine odaklanıyor. Eğitim hakkı, iklim krizi nedeniyle tehdit altındadır. Bununla birlikte eğitim, yoğunluğu ve şiddeti artan iklim kriziyle mücadelede kritik bir role de sahiptir. İklim krizinin etkileri ve gidişatı hakkında politika yapıcıları, karar vericileri ve dünya kamuoyunu bilgilendirmekten sorumlu Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), kuruluşundan bu yana eğitimin önemine ve gerekliliğine işaret ediyor. Ancak, eğitimciler, öğretmenler ve öğrenciler uluslararası, bölgesel ve ulusal iklim politikası karar süreçlerinde henüz olması gerektiği gibi yer almadı. İlgili mekanizmalara eğitim alanında dünya çapında düşük bir katılım olurken, bu durum Türkiye için çok daha sorunludur.

Eğitim, iklim krizini önlemek, hafifletmek, krize uyum sağlamak ve krizin etkilerini onarmak için kritik eylem alanlarından biri olmasına rağmen, aynı zamanda mevcut hâliyle krizin etkilerine karşı oldukça savunmasızdır. İklim krizi nedeniyle eğitim hakkı ihlal edilen çocuk ve gençlerin sayısı giderek artıyor. Kriz, çocukların ve eğitimin diğer paydaşlarının iyi olma hâlini ve öğrenme çıktılarını kalıcı olarak etkiliyor. IPCC, 1990'dan bu yana yayımladığı her rapor döngüsünde¹¹ ülkelere "belirli yerlerin, ülkelerin veya bölgelerin özel gereksinimlerine ve kaynaklarına" göre özel eğitim programları geliştirmelerini ve uygulamalarını tavsiye ediyor. İlk tavsiyeden bu yana otuz yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen, nitelikli iklim değişikliği eğitiminin, örgün veya yaygın eğitim sistemi içinde yer aldığını, eğitimin çocukları ve gençleri iklim krizine karşı güçlendirdiğini iddia etmek pek mümkün değil. Yerel ve farklılaşmış ihtiyaçlara yanıt veren kamusal eğitim politikaları olmadan, karşı karşıya olunan iklim krizi sorununu kavramak zor ve sorunun çözümüne ilişkin hedefler belirlemek daha da zordur.

---

9 Sanitasyon temizlik ve hijyen için alınan önlemlerin bütünüdür.

10 Arazi hakları, araziyle ilgili mülkiyet veya kullanım haklarını ifade eder. Özel veya müşterek haklar olabilir.

11 Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), 6-7 yılda bir Dünya'nın iklim sisteminin geldiği durum ile ilgili değerlendirme raporları hazırlar. Her rapor, kamuoyu ile birkaç farklı bölüm halinde zamana yayılarak paylaşılır.

GİRİŞ

İklim krizine ilişkin insan hakları odaklı, tutarlı, sürekli ve dayanışmaya dayalı bir eğitim politikasının olmaması; okulları, öğretmenleri, öğrencileri ve velileri kendi başlarının çaresine bakmak zorunda bırakıyor. Eğitim paydaşları iklim krizi hakkında doğru bilgilere nasıl erişebileceğini ve bu konuda neler yapılabileceğini bilemiyor. İklimle ilişkili diğer tüm politika alanlarında olduğu gibi, mevcut eğitim politikaları da çocuklara, gençlere ve öğretmenlere iklim krizi konusunda harekete geçebilecekleri bir alan bırakmıyor, mevcut alanların daralmasına neden oluyor. Çocuklar ve gençler bu durumun farkında ve iklim krizine ilişkin karar alma süreçlerine etkin katılım haklarını¹² talep ediyor, bunun için eylemler yapıyor, kampanyalar düzenliyor, iklim krizini görmeyen ve duymayan eğitim sisteminin varlığını sorguluyorlar.¹³

---

12 Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) dört temel ilkesinden biri çocukların katılım hakkıdır. Çocuklar görüşlerini ifade etme konusunda yetişkinler kadar yeteneklidir.

13 Greta Thunberg ve dünya çapındaki genç iklim aktivistleri, mevcut eğitim politikaları ve uygulamalarında, bu uygulamaların amacından başlayarak radikal bir değişim için güçlü ve kapsamlı bir çağrı yayımladı. Eğitimin amacını sorgulayan Thunberg, 26 Kasım 2018'de The Guardian'da yayımlanan yazısında şöyle diyordu: "Bazıları okula gitmem gerektiğini söylüyor. Ancak kimse geleceği kurtarmak için yeterince çaba göstermezken, neden bir genç gelecek için çalışmak zorunda bırakılsın? En iyi bilim insanları arafından ortaya konan en önemli gerçekler politikacılarımız tarafından görmezden gelinirken gerçekleri öğrenmenin ne anlamı var?"

Ekonomik büyümeye dayalı eğitim politikaları

IPCC'nin son raporu olan Altıncı Değerlendirme Raporu (AR6) bölümler hâlinde Ağustos 2021'de yayımlanmaya başladı ve iklim krizinin hayati etkisinin altını bir kez daha çizdi. Genç iklim aktivistleri ise aralarında Türkiye'nin de olduğu beş ülkeyi ekolojik adalet¹⁴ ve çocuk hakları temelli bir iklim politikası benimsememekle suçladı.¹⁵ Ekolojik adalet ve çocuk hakları temelli bir iklim politikası olmadan eğitim politikalarının yetersiz kalması kaçınılmazdır. Bununla birlikte, eğitim politikasında dönüşüm iklim politikasının dönüşümünü de kolaylaştırabilir. Ancak, eğitim sistemi de krizden geçiyor ve eğitimde yeniden yapılanmaya ihtiyaç duyuluyor. Örgün, yaygın ve informal eğitim, çevre eğitimi, sürdürülebilir kalkınma eğitimi, yurttaşlık eğitimi, kültürlerarası öğrenme ve son yıllarda giderek artan iklim değişikliği eğitimi yoluyla yıllar boyunca biriktirilen bilgi ve beceriler, iklim kriziyle mücadele için ihtiyaç duyulan acil eyleme dönüşmedi. Ayrıca, verilen eğitimler çoğunlukla bilgi ve farkındalık geliştirme odaklı ilerliyor. Oysa bilişsel becerilerin yanı sıra duyuşsal, sosyal ve davranışsal becerilerin de kazandırılması gerekiyor. Üstelik günümüzün yaygın ve ana akım eğitim politikaları, hâlâ devletlerin ve uluslararası anlaşmaların öngördüğü ekonomik büyümeye dayanıyor. Yeryüzü'nün işleyişine aykırı olan bu tür bir büyüme, Yerküremizin ortalama sıcaklığını değiştiriyor.¹⁶ İklim krizi karşı karşıya olunan tek kriz de değil. Birbirini etkileyen ve tetikleyen çok sayıda krizlerle yaşıyoruz. İklim krizi, biyolojik çeşitlilik krizi, kirlilik krizi, ekonomik kriz, toplumsal kriz, siyasi kriz, sağlık krizi arka arkaya ya da eş zamanlı gerçekleşiyor.

-
- 14 Ekolojik adalet ve iklim adaleti için bkz. Podcast 1 / İklim adaleti alanında kesişimsel çalışmak: Özlem Altıparmak
- 15 23 Eylül 2019 tarihinde, farklı ülkelerden 16 çocuk, Almanya, Arjantin, Brezilya, Fransa ve Türkiye'ye iklim değişikliği ile mücadelede gerekeni yapmadıkları ve bu nedenle haklarının ihlal edildiğinin beyan edilmesi için Çocuk Hakları Komitesi'ne (ÇHK) başvurdu. Başvurularında ÇHK'dan iklim değişikliğini ele almak için atması gereken adımlara, azaltım ve uyum tedbirlerine ilişkin tavsiyelerde bulunmasını da talep ettiler. Başvuru, Komite tarafından her ülke için ayrı değerlendirildi. 1 Mayıs 2020 tarihinde, David R. Boyd (Birleşmiş Milletler Özel Raportörü) ve John H. Knox (Birleşmiş Milletler eski Özel Raportörü), çocukların bu başvurusuna ilişkin üçüncü taraf müdahalesi sundu. ÇHK, 22 Eylül 2021 tarihinde çocukların mağdur statüsünü haklı buldu, ancak iç hukuk yollarının tüketilmemesi (öncelikle ülke içinde yapılabilecek tüm hukuki süreçlerin ve yargı yollarının tamamlanmadığı) gerekçesiyle başvuru için kabul edilemez kararı verdi.
- 16 Ocak-Eylül 2023 dönemindeki küresel sıcaklık ortalamadan 0.52°C, en sıcak takvim yılındaki (2016) eşdeğer dönemden ise 0.05°C daha yüksektir. Ocak-Eylül 2023 dönemi için küresel ortalama sıcaklık, sanayi öncesi ortalamadan (1850-1900) 1.40°C daha yüksektir.

GİRİŞ

Bilgi notunun temel çerçevesi

Bir giriş niteliği taşıyan bu bilgi notu, iklim krizinde eğitim hakkının izlenmesi ve güvencede olması bakımından önemli bir uluslararası mekanizma olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) ve Taraflar Konferansı'nı (Conference of Parties, COP) ele alıyor. Birleşmiş Milletler'in (BM) UNFCCC dışındaki kritik mekanizmalarından bazılarında da (Özel Prosedürler vb.) yer veriyor. Böylece, Aralık 2023'te gerçekleşecek 28. Taraflar Konferansı da dahil olmak üzere bundan sonraki yıllarda ilgili mekanizmalara eğitimcilerin daha etkin ve anlamlı katılımlarına katkı sunmayı amaçlıyor. Ayrıca, Türkiye'deki eğitimcilere ve öğretmenlere iklim krizine karşı dayanışma çağrısı yapıyor. Bu zorlu ve hayati krize karşı, dayanışma içinde eğitim hakkını izlemenin ve savunusunu yapmanın eğitimcilerin sorumluluğu olduğu iddiasında bulunuyor. Özellikle Taraflar Konferansı'nda eğitime ya da eğitimi etkileyen alanlara ilişkin alınan kararlar Türkiye'de yapılan çalışmaların çerçevesini etkiliyor. Daha detaylı bilgi için Roots & Shoots Türkiye (R&S TR) ve Eğitim Reformu Girişimi (ERG) ile ayrıca iletişime geçilmesi öneriliyor.

Bilgi notunda paylaşılan yayınların ve referans gösterilen kaynakların çoğu İngilizcedir. Bunların Türkçeye çevrilmesi için internet kaynaklı çeşitli çeviri araçlarından yararlanılabileceği gibi Etkiniz vb. destek mekanizmalarına da başvurulabilir. Eğitimci ve öğretmenlerin katkı verebileceği mekanizmalar da katkıları İngilizce, Fransızca ya da İspanyolca kabul ediyor. Katkıların bu dillere çevirisi için de ilgili sivil toplum örgütlerinden ya da Etkiniz vb. destek mekanizmalarından yararlanılabilir. R&S TR ve ERG, ihtiyaç duyulduğu durumlarda öğretmenlere ve eğitimcilere bu konularda yönlendirme yapabilecektir.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ (UNFCCC)

3-14 Haziran 1992 yılında Brezilya'nın Rio kentinde gerçekleşen [BM Çevre ve Kalkınma Konferansı](#)¹⁷ sırasında, insanlığın varoluşunu etkileyen ve birbirine bağlı olgular olan iklim değişikliği, çölleşme ve biyolojik çeşitlilik kaybını önleyici tedbir olarak üç sözleşme oluşturuldu. "Üç kardeş sözleşme" olarak geçen bu sözleşmeler, [BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi](#) (The United Nations Framework Convention on Climate Change, UNFCCC), [Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi](#) (The Convention on Biological Diversity, UNCBD), [BM Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi](#)'dir (The United Nations Convention to Combat Desertification, UNCCD).¹⁸ BM çatısı altındaki bu sözleşmeler Taraf ülkeler için bağlayıcıdır.

Sözleşmelerin gerekleri ve hedefleri ile ülkelerin ilerleme durumu, en üst düzey karar alma organı olan [Taraflar Konferansı](#)'nda¹⁹ (Conference of Parties, COP) ele alınır. UNFCCC COP'ları her yıl, UNCBD ve UNCCD COP'ları iki yılda bir düzenlenir. Sözleşmelere ilişkin tüm süreçler her sözleşme için ayrı [Sekreteriyalar](#)²⁰ tarafından yürütülür. Sekreteriyalar, Taraflar Konferansı'nı düzenler, hükümetlerarası müzakerelerin kolaylaştırıcılığını yapar, Taraf ülkelerin bildirimlerini analiz eder, Taraf ülkelere teknik uzmanlık sağlar, ulusal beyanların kaydını tutar, Taraf olmayan paydaşlarla (özel sektör, sivil toplum, medya vb.) etkinlikler düzenler ve kamuoyu bilgilendirme çalışmaları yapar. Her üç sözleşmenin eğitime ilişkin çalışmaları ve stratejileri var. Her birinin anlaşılması ve her birine katkı yapılması önemli olmakla birlikte, bu bilgi notu UNFCCC'ye odaklanıyor.

UNFCCC'nin yanı sıra, 2005'te yürürlüğe giren Kyoto Protokolü ve 2016 yılında yürürlüğe giren Paris Anlaşması da kritiktir. Hepsinin nihai hedefi, atmosfere sera gazı salımını ekosistemlerin uyum sağlamasına ve sürdürülebilir kalkınmaya olanak verecek sürede ve biçimde, insanlara, diğer canlılara ve ekosistemlere etkisini önleyecek seviyede azaltmaktır. UNFCCC, Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşması birlikte düşünülmelidir. En üst düzey karar alma organı, UNFCCC için "Taraflar Konferansı" (COP), Kyoto Protokolü için "Kyoto Protokolü Taraflar Toplantısı Olarak Hizmet Veren Taraflar Konferansı" (CMP) ve Paris Anlaşması için "Paris Anlaşması Taraflar Toplantısı Olarak Hizmet Veren Taraflar Konferansı"dır (CMA). UNFCCC bünyesinde Sekreterya dışında, ortak bir ["COP, CMP ve CMA Bürosu"](#)²¹ vardır. Büro, Sekreterya'ya tavsiye ve rehberlik sağlayarak COP, CMP ve CMA'yı destekler.

17 BM Rio Sözleşmelerine ilişkin açıklama için bkz.

<https://unfccc.int/process-and-meetings/the-rio-conventions#What-is-a-UN-Convention>

18 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi için bkz.

https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/webmenu/webmenu12421_1.pdf

Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi için bkz.

<http://www.surdurulebilirlikalkinma.gov.tr/wp-content/uploads/2016/06/Bi.pdf>

Birleşmiş Milletler Çölleşme ile Mücadele Sözleşmesi için bkz.

<https://www.tarimorman.gov.tr/ABDGM/Belgeler/Uluslararası%20Kuruluşlar/UNCCD%20Tr.pdf>

19 Taraflar Konferansı'na ilişkin genel bilgi için bkz.

<https://unfccc.int/process/bodies/supreme-bodies/conference-of-the-parties-cop>

20 UNFCCC Sekreteryası hakkında genel bilgi için bkz. <https://unfccc.int/about-us/about-the-secretariat>

21 COP, CMP, CMA Bürosu için bkz.

<https://unfccc.int/process/bodies/supreme-bodies/bureau-of-the-cop-cmp-and-cma#Presidency-and-membership-of-the-Bureau-of-the-COP-CMP-and-CMA>

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ (UNFCCC)

UNFCCC bünyesinde iki sürekli yardımcı organ bulunur: 1. [Bilimsel ve Teknolojik Danışma Yardımcı Organı](#)²² (SBSTA) ve 2. [Uygulama Yardımcı Organı](#)²³ (SBI). Gerekli görüldüğü durumda uzmanlardan oluşan geçici yardımcı organlar (Ad-Hoc) da kurulabilir. UNFCCC'nin mali mekanizmaları [Küresel Çevre Fonu](#)²⁴ (Global Environment Facility, GEF) ve [Yeşil İklim Fonu](#)'dur²⁵ (Green Climate Facility, GCF). GEF tarafından yönetilen [Özel İklim Değişikliği Fonu](#)²⁶ (SCCF) ve [En Az Gelişmiş Ülkeler Fonu](#)²⁷ (LDCF) olmak üzere iki özel fon ile 2001 yılında Kyoto Protokolü kapsamında kurulan [Uyum Fonu](#)²⁸ (AF) da vardır. Tüm bu organlar, UNFCCC, Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşması'nın uygulanmasında Taraf ülkeleri destekler.

Her yıl, UNFCCC süreçleri kapsamında elde edilen temel başarıları, Sekretarya'nın o yıla özgü faaliyetleri, bu faaliyetlerin Sözleşme, Kyoto Protokolü ve Paris Anlaşması'nı destekleme yönündeki etkilerini kapsayan [Yıllık Rapor](#)²⁹ yayımlanır. Etkinlik takvimi ise <https://unfccc.int/calendar/events-list> adresinde izlenebilir.

UNFCCC'nin oturumlarına gözlemci olarak kabul edilen hükümet dışı kuruluşlar zaman içinde resmi olarak kabul gören tematik esnek gruplar oluşturdu. UNFCCC sisteminde mevcut hâlde 1.400'den fazla resmi gözlemci örgüt bulunuyor. Bunların bir kısmı dokuz tematik grup bünyesinde çalışmalar yürütüyor: iş ve sanayi sivil toplum örgütleri (BINGO), çevre sivil toplum örgütleri (ENGO), yerel yönetim ve belediye idareleri (LGMA), yerli halk örgütleri (IPO), araştırma ve bağımsız sivil toplum örgütleri (RINGO), sendikal sivil toplum örgütleri (TUNGO), çiftçi örgütleri (Farmers), kadın ve toplumsal cinsiyet alanında çalışan sivil toplum örgütleri (Women and Gender) ve gençlik sivil toplum örgütleri (YOUNGO). Her birinin UNFCCC Sekreteryası ile ilişkileri yürüten bir ya da iki [Odak Noktası](#)³⁰ bulunuyor.

Belirli bir tematik gruba katılım bireylerin ya da örgütlerin tercihinin bağlıdır ve zorunlu değildir. Katılım resmi ya da bağlayıcı değildir. Gruplara katılmayan herhangi bir gözlemci örgüt de UNFCCC Sekreteryası'yla doğrudan iletişim kurabilir ve gözlemci ise bu statüyle UNFCCC süreçlerine katılabilir. Ancak gruplara üye olmanın, Genel Kurul salonuna erişim, erişim sınırı olan alanlara girebilme, Sekreteryadan gayriresmî ön bilgi alabilme, tematik grupların toplantılarına katılarak bilgi edinebilme, özel buluşmalara davet edilme, yetkililerle görüşme, Sekreteryanın çalıştaylarına davet vb. yararları vardır.

22 Bilimsel ve Teknolojik Danışma Yardımcı Organı için bkz.

<https://unfccc.int/process/bodies/subsidiary-bodies/sbsta>

23 Uygulama Yardımcı Organı için bkz. <https://unfccc.int/process/bodies/subsidiary-bodies/sbi>

24 Küresel Çevre Fonu için bkz. <https://www.thegef.org/>

25 Yeşil İklim Fonu için bkz. <https://www.greenclimate.fund/>

26 Özel İklim Değişikliği Fonu için bkz.

<https://unfccc.int/topics/climate-finance/resources/reports-of-the-special-climate-change-fund>

27 En Az Gelişmiş Ülkeler Fonu için bkz.

<https://unfccc.int/process-and-meetings/bodies/funds-and-financial-entities/least-developed-countries-ldc-fund>

28 Uyum Fonu için bkz. <https://unfccc.int/Adaptation-Fund>

29 UNFCCC'nin 2022 Yıllık Raporu için bkz. <https://unfccc.int/annualreport>

30 Dokuz grubun Odak Noktası için bkz.

https://unfccc.int/files/parties_and_observers/ngo/application/pdf/constituency_focal_point_contact_details.pdf

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ (UNFCCC)

Youngo³¹

UNFCCC'nin resmi çocuk ve gençlik temsilciliği olan YOUNGO, iklim krizine ilişkin politikaların şekillendirilmesine katkıda bulunan, gençlerin UNFCCC süreçlerine katılabilmeleri için güçlendirme çalışmaları yürüten küresel bir ağdır. YOUNGO'ya çocuk ve 35 yaşına kadar olan gençlik aktivistleri ile gençlik STÖ'leri katılabilir. YOUNGO temsilcileri resmi açıklamalar yapabilir, müzakerelere teknik ve politika girdileri sağlayabilir, COP'larda ve diğer toplantılarda karar vericilerle iletişim kurabilir. YOUNGO dört odak alanında çalışır: 1. Farkındalık, Bilgi ve Kapasite Geliştirme, 2. İşbirliği, Dayanışma ve Ağ, 3. Politika, Lobi ve Savunuculuk ve 4. Gençlik Eylemi. Hemavathi S Shekhar ve Zihan Xuan YOUNGO Odak Noktası'dır.³²

YOUNGO, gençleri güçlendirmek ve seslerini UNFCCC süreçlerine taşımak amacıyla Gençlik Konferansı (COY) düzenler. Küresel COY (GCOY), çok taraflı BM iklim süreçleriyle ilgili en büyük ve en önemli gençlik konferansıdır. YOUNGO üyelerinin resmi buluşma alanıdır. COP'tan birkaç gün önce COP'la aynı yerde gerçekleşir. COY çıktıları resmi nihai gençlik politika belgesine dönüştürülür ve doğrudan iklim müzakerelerini besler. COY18³³, 26-28 Kasım 2023 tarihleri arasında düzenlenecek.

Sanal COY (vCOY); seyahat fonu bulamayan, vize alamayan, farklı engellerle karşılaşan gençlerin bir araya geldiği alandır. Daha az ayrıcalıklı, marjinalleştirilmiş, mülteci ve Yerli grupların seslerinin duyulmasını ve onların temsil edilmesini sağlar. Toplantı sonuçları nihai politika belgesine yansır.

Bölgesel COY'ler (RCOY) ve Yerel COY'ler (LCOY)³⁴, iklim krizine ilişkin tartışmalara yerelden ve sahadan daha fazla girdi toplamak amacıyla GCOY'den önce düzenlenir. İklim Öncüleri, 28. Taraflar Konferansı (COP28) öncesinde COY18/COP28 Türkiye Gençlik Raporu'nu³⁵ hazırladı ve UNFCCC'ye gönderdi.

Gençlerin iklim krizine ilişkin görüşleri için bkz. Podcast 2 / İklim krizinde genç olmak ve gençlerin dayanışması: Seren Anaçoğlu

31 YOUNGO hakkında bilgi için bkz. <https://unfccc.int/topics/education-youth/youth/youngo>

32 YOUNGO Odak Noktası için bkz. <https://unfccc.int/topics/education-youth/youth/youngo#Focal-Points>

33 18. COY için bkz. <https://bit.ly/3Sb52LL>

34 LCOY için bkz. <https://www.lcoy.earth>

35 İklim Öncülerinin COP28 için hazırladığı COY18 raporu için bkz.

<https://drive.google.com/file/d/1wuEmX0qjivjTRMSqghrPiBj4CF5-4F2Y/view>

KYOTO PROTOKOLÜ

1997 yılında kabul edilse de çok daha geç bir tarih olan 2005 yılında yürürlüğe giren [Kyoto Protokolü](#)³⁶, UNFCCC'nin ilk uygulama anlaşması niteliğindedir. Karbondioksit ile sera gazı salımını azaltmak üzere yapılan anlaşma olarak bilinir. Türkiye, Protokolü bir süre imzalamadı. 26 Ağustos 2009 tarihinde ise Taraf oldu. 2020 yılına kadar yürürlükte olan Protokol kapsamında yürütülen izleme çalışmaları, Paris Anlaşması'nın devreye girmesiyle hafifledi. UNFCCC'nin Taraflar Konferansı'nda Kyoto Protokolü'nün "Kyoto Protokolü Taraflar Toplantısı Olarak Hizmet Veren Taraflar Konferansı (CMP)" da düzenleniyor. Dubai'de gerçekleşecek COP28 sırasında CMP18³⁷de yapılacak.

PARİS ANLAŞMASI

[Paris Anlaşması](#)³⁸, 2015 yılında UNFCCC'nin 21. Taraflar Konferansı'nda (COP21) kabul edildi. 2016'da yürürlüğe girdi. Anlaşma, küresel sıcaklık artışını uzun vadede, sanayileşme öncesi döneme kıyasla 2°C'nin altında, 1,5°C'de tutmak için çabalamayı amaçlar. Bu hedefi gerçekleştirebilmek için, küresel emisyonların 2030'da 2010 yılındaki seviyenin %45 altına indirilmesi ve 2050'de sıfırlanması planlanır. Anlaşma, tüm ülkelerin "ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ve göreceli kabiliyetler" ilkesi çerçevesinde sorumluluk üstlenmesine dayalıdır. Taraf ülkeler, 2020'den itibaren Ulusal Katkı Beyanı (Nationally Determined Contribution, NDC) vermekle yükümlüdür. Bu beyan bir tür ulusal iklim eylem planıdır. Türkiye, Nisan 2023 tarihinde güncellediği [Ulusal Katkı Beyanı](#)'nı³⁹ 2021'de Mısır'da gerçekleşen 27. Taraflar Konferansı'nda (COP27) paylaştı. Paris Anlaşması, küresel emisyonların en kısa zamanda tepe noktasına çıkarılarak ardından azaltılmasını öngörür. Yüzyılın ikinci yarısında, insan etkinlikleri sonucunda atmosfere salınan emisyon ile yutaklar (ormanlar, denizler vb.) tarafından atmosferden uzaklaştırılan emisyonlar arasında bir denge kurulmasını hedefler. Net Sıfır Emisyon kavramı bu denge noktasını ifade eder. Dubai'de gerçekleşecek UNFCCC COP28 sırasında CMA5⁴⁰ de yapılacak.

Türkiye'nin Ulusal Katkı Beyanı'na ilişkin uzman görüşü için bkz. Podcast 3 / İklim ve biyolojik çeşitlilik krizlerini izlemek: Özge Balkız

36 Kyoto Protokolü için bkz. https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/kyoto_protokol.pdf

37 18. Kyoto Protokolü Taraflar Toplantısı Olarak Hizmet Veren Taraflar Konferansı

38 Paris Anlaşması için bkz. <https://iklim.gov.tr/db/turkce/dokumanlar/paris-anlasmasi-13-20220808231948.pdf>

39 Türkiye'nin Ulusal Katkı Beyanı için bkz. <https://bit.ly/45H7bSz>

40 5. Paris Anlaşması Taraflar Toplantısı Olarak Hizmet Veren Taraflar Konferansı

TARAFLAR KONFERANSI

Taraflar Konferansı (COP), UNFCCC'nin en üst düzey karar alma organıdır ve her yıl toplanır. COP Başkanlığı, beş Birleşmiş Milletler bölgesi⁴¹ ülkeleri tarafından dönüşümlü yapılır. COP sırasında Taraf ülkelerin sunduğu Ulusal Sera Gazı Emisyon Envanteri⁴², Ulusal Katkı Beyanı (Nationally Determined Contribution, NDC) vb. raporların ortaya koyduğu durum değerlendirilir. Bunun için UNFCCC, COP öncesinde NDC'lere dayalı bir NDC Sentez Raporu hazırlar.⁴³ Ayrıca, BM Çevre Programı'nın (United Nations Environment Program, UNEP) yayımladığı Emisyon Açığı Raporu'ndan da yararlanır.⁴⁴ COP'ta Taraf ülkelerin aldıkları tedbirlerin etkileri ve Sözleşmenin nihai hedefine ulaşılmasında kaydedilen ilerleme değerlendirilir. Geçmişe dönük değerlendirmelerin yanı sıra geleceğe dönük planlamalar da yapılır. Konferansta kararlar müzakere edilerek fikir birliğiyle alınabilir ve alınan her karar küresel otorite olarak kabul edilir. Taraf ülkeler kararların alındığı müzakerelere temsilci gönderir. Müzakerelere gözlemci statüsündeki sivil toplum örgütleri ve özel sektör temsilcileri de katılabilir. İlki 1995 yılında Berlin'de yapılan konferansın bu yıl 30 Kasım-12 Aralık 2023 tarihleri arasında gerçekleşecek olan 28. buluşmasında Başkanlık, Birleşik Arap Emirlikleri'ndedir. Konferans Dubai'de gerçekleşecektir. Konferansta ülkelerin, sivil toplum örgütlerinin, özel sektörün pavilyonları⁴⁵ da yer alır. Müzakere ve değerlendirmelerin yanı sıra çeşitli sergiler ve etkinlikler de yapılır. Bu yıla kadar, konferansa katılım bir önceki yılda ağustos ayının sonuna kadar yapılabiliyordu. Artan başvurular nedeniyle bir düzenleme yapıldı. Başvurular için belirli bir tarih verilmedi, değerlendirmelerin başvuru sırasına göre ve sürekli yapılacağı belirtildi.

Kayıt adresi: <https://onlinereg.unfccc.int/>

41 Afrika, Asya, Latin Amerika ve Karayipler, Orta ve Doğu Avrupa ve Batı Avrupa ve Diğerleri

42 Türkiye'nin Nisan 2023 tarihinde UNFCCC'ye sunduğu, 1990-2021 yılları arasındaki emisyonlarını içeren Ulusal Sera Gazı Emisyon Envanteri için bkz. <https://bit.ly/3S6cO9P>

43 2023 NDC Sentez Raporu'nun 14 Kasım 2023 tarihinde yayımlanacağı açıklandı. 2022 NDC Sentez Raporu için bkz.

<https://unfccc.int/ndc-synthesis-report-2022>

NDC 2022 sentez raporu, küresel sıcaklık artışını 2 veya 1,5 °C'de tutmaya yönelik yeterince çaba olmadığını vurguladı. UNFCCC Sekreteryası bu nedenle tüm Tarafları, küresel sıcaklık artışını yeniden gözden geçirmeye ve güçlendirmeye davet edildi.

44 UNEP Emisyon Açığı Raporu 2023'e göre mevcut eğilimlerin dünyanın sanayi devrimi öncesi döneme göre 2,5-2,9 derece artışa doğru ilerlediğine işaret ediyor. Rapor için bkz. <https://www.unep.org/resources/emissions-gap-report-2023>

45 Taraflar Konferansı'nın bulunduğu alanda ülkelere, sivil toplum örgütlerine, oluşumlara, özel sektöre ayrılan bölümler

TARAFLAR KONFERANSI

Mavi ve Yeşil Bölge

COP'ta Mavi ve Yeşil olmak üzere iki bölge bulunuyor. Mavi Bölge, sözleşmeye akredite Taraf ve gözlemci delegelere açık, UNFCCC tarafından yönetilen alandır. Resmi müzakereler burada yürütülür. Bu bölgede aynı zamanda ülkelerin, sivil toplum örgütlerinin, uluslararası kuruluşların ve özel sektörün pavilyonları da yer alır. Çeşitli etkinlikler ve paneller, yuvarlak masa toplantıları ve kültürel etkinlikler yapılır. Bu alana Sözleşme Tarafları, UNFCCC tarafından akredite olmuş medya mensupları, sivil toplum örgütleri, uluslararası örgütler, gözlemciler ve katılımcılar girebilir. Akredite olan katılımcılar Taraflar Konferansı'na gitmeden, çevrimiçi olarak da müzakere ve etkinlikleri izleyebilir. Yeşil Bölge ise Mavi Bölge katılımcılarını, kamu ve özel sektörün, STK'ların ve halkın delegelerini ve misafirlerinin giriş yapabildiği; çeşitli etkinlik, sergi ve oturumların gerçekleştirildiği, standların yer verildiği bölgedir.

Eğitimciler ve öğretmenler için önemi

Taraflar Konferansı'nda alınan kararlar insan topluluklarının, insan olmayan tüm canlıların, gezegenimizin ve gelecek nesillerin gelişme ve yaşam hakkına ilişkindir. Bu haklar doğrudan eğitim hakkıyla da ilişkilidir. Ayrıca bilgi edinme ve katılım hakları bakımından da kritiktir. Eğitimci ve öğretmenler, üye oldukları sivil toplum örgütleri aracılığıyla konferanslara gözlemci olarak katılabilirler. Konferanslar dünyanın farklı ülkelerinden gelen meslektaşlarla dayanışma olanağı da sunar. Konferanslarda eğitimci ve öğretmenlerin olmadığı durumlarda, eğitime ilişkin kararların eğitim alanı dışında lobi yapan taraflarca alınma riski vardır. Müzakerelerde eğitimcilerin yer almaması ülkeleri etkileyen uluslararası çerçevelerin sınırlı kalmasına, okulun-sınıfın uzağına düşen öneriler belirlenmesine neden olabilir. Konferanslara gidilemediği durumlarda kararların çevrimiçi imkanlarla izlenmesi, gidebilen sivil toplum örgütleri ve eğitimci-öğretmen dayanışma ağlarıyla işbirliği yapılması, gelişmelerin anlaşılması ve buna göre adımlar atılabilmesi bakımından önemlidir.

28. TARAFLAR KONFERANSI

28. Taraflar Konferansı (COP28) 30 Kasım - 12 Aralık 2023 tarihleri arasında, Birleşik Arap Emirlikleri'nin Başkanlığında Dubai'de gerçekleşecek. Eşzamanlı olarak Kyoto Protokolü Taraflarının 18. oturumu (CMP18) ve Paris Anlaşması Taraflarının 5. oturumu da (CMA5) yapılacaktır.

Taraflar Konferansı'nda her günün belirli bir teması vardır ve gün içinde o temaya ilişkin oturumlar ve etkinlikler düzenlenir, gelişmeler paylaşılır.

30 Kasım	Açılış	6 Aralık	Çok Düzeyli Eylem, Kentleşme ve Yapılaşmış çevre / Ulaşım
1 Aralık	Dünya İklim Eylemi Zirvesi	7 Aralık	Tatil
2 Aralık	Dünya İklim Eylemi Zirvesi	8 Aralık	Gençlik, Çocuklar, Eğitim ve Beceriler
3 Aralık	Sağlık / Rahatlama, İyileşme ve Barış	9 Aralık	Doğa, Arazi Kullanımı ve Okyanuslar
4 Aralık	Finans / Ticaret / Toplumsal Toplumsal Cinsiyet Eşitliği / Hesap Verebilirlik	10 Aralık	Gıda, Tarım ve Su
5 Aralık	Enerji, Sanayi / Adil Geçiş / Yerli Halklar	11 Aralık	Kapanış müzakereleri

28. TARAFLAR KONFERANSI

COP28 her gün dört kesişen temayı da içerecek: Teknoloji ve İnovasyon, Kapsayıcılık, Ön Saflarda Yer Alan Topluluklar (Frontline Communities) ve Finans. Konferansa ilişkin bilgilere [buradan](#)⁴⁶ erişebilirsiniz.

COP28'in en öncelikli konusu, beş yılda bir yapılacak Küresel Durum Değerlendirmesi (Global Stocktake)⁴⁷ olacak. Bir tür envanter olan Küresel Durum Değerlendirmesi, Paris Anlaşması'nın 14. maddesi kapsamındadır. Taraf ülkelerin ve paydaşların (iş dünyası, sivil toplum vb.) Anlaşma hedeflerine ilişkin kaydettikleri ilerleme değerlendirilecek. Değerlendirilen durum, boşlukları belirlemek ve çözüm yolları üzerinde anlaşmak amacıyla kullanılacak. İlk Küresel Durum Değerlendirmesi 2022'de başladı. COP28'de tamamlanması ve kamuoyuyla paylaşılması bekleniyor. Ön değerlendirme toplantıları hedeflerin (örneğin küresel ortalama sıcaklığın 1,5°C'yi geçmemesi) oldukça gerisinde olduğuna işaret ediyor.

COP28 Başkanlığı, dört paradigma değişimine odaklanacağını açıkladı:

- Enerji dönüşümünü hızlandırmak ve 2030'dan önce emisyonları azaltmak,
- Eski vaatleri yerine getirip finans konusunda yeni bir anlaşma için çerçeve oluşturmak ve iklim finansmanını dönüştürmek,
- İklim eyleminin merkezine doğayı, insanları, yaşamları ve geçim kaynaklarını koymak,
- Şimdiye kadarki en kapsayıcı COP için seferber olmak.

COP28'de paydaşları bir araya getirmek ve iklim değişikliği eğitiminin rolünü artırmak amacıyla Mavi Bölge'de Yeşil Eğitim Pavilyonu (Green Education Pavillion) kurulacak. 2022 yılında [BM Eğitimi Dönüştürmek Zirvesi](#)'nde⁴⁸ başlatılan [Eğitimin Yeşillenmesi Ortaklığı](#)⁴⁹ (Greening Education Partnership, GEP) çalışmaları da hız kazanacak. Türkiye, GEP üyesi henüz olmadı. GEP'e üye olan R&S TR ve ERG ise grup çalışmalarına etkin bir biçimde katılıyorlar.

Roots & Shoots Türkiye ve ERG'nin Etkiniz desteği ile izlediği 27. Taraflar Konferansına ilişkin izlenimler için bkz. Blog Yazısı / COP27'de Eğitim Hakkına İlişkin Gözlemler: Burcu Meltem Arık

---

46 COP28 websayfası için bkz. <https://www.cop28.com>

47 Küresel Durum Değerlendirmesi için bkz.

<https://unfccc.int/topics/global-stocktake/about-the-global-stocktake/frequently-asked-questions-about-the-global-stocktake>

48 ERG Blog'da yayımlanan Eğitimi Dönüştürmek Zirvesi'ne ilişkin yazı için bkz. <https://bit.ly/3Miksdp>

49 Eğitimin Yeşillendirilmesi Ortaklığı için bkz.

<https://www.un.org/en/transforming-education-summit/transform-the-world>

UNFCCC SÜREÇLERİNDE EĞİTİME İLİŞKİN HEDEFLER

UNFCCC'ye ilişkin uluslararası mekanizmalarda eğitim çalışmalarının dayanağı UNFCCC'nin 6. ve Paris Anlaşması'nın 12. maddesidir. Bu mekanizmalarda eğitim hakkının izlenebilmesi için bu dayanakları bilmek önemlidir.

[UNFCCC'nin 6. maddesi](#)⁵⁰ aşağıdaki gibidir:

Öğretim, Eğitim ve Kamu Bilinçlendirilmesi

Taraflar, 4 üncü Maddenin, 1 (i) paragrafı kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirirken;

- a) Ulusal yasalarına, yönetmeliklerine ve kapasitelerine göre, ulusal, yerine göre altbölgesel ve bölgesel düzeylerde, aşağıdaki hususları destekleyecek ve kolaylaştıracaklardır:
  - (i) İklim değişikliği ve etkileri konusunda kamu eğitimi ve bilinçlendirilmesi programları geliştirilmesi ve uygulanması,
  - (ii) İklim değişikliği ve etkileri konusundaki bilgiye kamunun erişmesi,
  - (iii) İklim değişikliği ve etkilerine karşı konulmasına ve uygun karşı strateji geliştirilmesine kamunun katılımı ve
  - (iv) Bilimsel, teknik ve idarî personelin eğitimi.
- b) Aşağıdaki hususlarda, yerine göre mevcut organları kullanarak, uluslararası düzeyde işbirliği yapacak ve teşvik edeceklerdir:
  - (i) İklim değişikliği ve etkileri hakkında eğitsel ve kamu bilinçlendirilmesi malzemelerinin geliştirilmesi ve değişimi
  - (ii) Ulusal kurumların güçlendirilmesini ve bu alandaki uzmanların, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki uzmanların eğitimi için personel değişimi veya görevlendirilmesini de içerecek şekilde, öğretim ve eğitim programları geliştirilmesi ve uygulanması.
  - (iv) Bilimsel, teknik ve idarî personelin eğitimi.

50 UNFCCC'nin eğitime ilişkin 6. maddesi için bkz.
https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/webmenu/webmenu12421_1.pdf

UNFCCC SÜREÇLERİNDE EĞİTİME İLİŞKİN HEDEFLER

---

6. maddede atıf yapılan 4. maddenin i paragrafında ise “iklim değişikliği ile ilgili olarak öğretim, eğitim ve kamu bilinci oluşturmakta ve hükümet dışı kuruluşlar da dahil olmak üzere bu sürece en geniş katılımı sağlamayı teşvik için işbirliği yapacak” ifadesi yer alır.

[Paris Anlaşması'nın 12. maddesi](#)⁵¹ ise “Taraflar, uygun şekilde, iklim değişikliği eğitimi, kamu farkındalığı, kamu katılımı ve kamunun bilgiye erişimini güçlendirmeye yönelik tedbirler alma konusunda işbirliği yapar ve bu Anlaşma kapsamındaki güçlendirme eylemleri için bu adımların önemini kabul eder” olarak geçer.

UNFCCC bünyesinde yürütülen eğitim çalışmaları, iklim değişikliği kapsamındaki eğitim hakkına ilişkin tartışmalar ve gelişmeler İklim Güçlendirme Eylemi (Action for Climate Empowerment, ACE) (bkz. İklim Güçlendirme Eylemi) çerçevesi kapsamında izlenebilir.

Sözleşme ve Anlaşmanın eğitime ilişkin maddelerinin eğitimciler ve öğretmenler için önemi

Eğitim hakkını izlemek, izleme için göstergeleri belirlemek, Türkiye’de yürütülen iklim değişikliği eğitimine ilişkin çalışmaların varlığını/yokluğunu değerlendirmek ve iklim değişikliği odaklı eğitim hakkına ilişkin talepte bulunmak için temel referans maddelerdir. UNFCCC’nin eğitim hakkına ilişkin çerçevesinin ülkelerin insan hakları yükümlülüklerini belirleyen yasal çerçeveye (çocuk hakları, engelli hakları, kadın hakları, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü, barışçıl protesto özgürlüğü vb. medeni haklar, bunlara ilişkin Genel Yorumlar) beraber okunması zaruridir.

---

51 Paris Anlaşması'nın eğitime ilişkin 12. maddesi için bkz. <https://iklim.gov.tr/db/turkce/dokumanlar/paris-anlasmasi-13-20220808231948.pdf>

İKLİM GÜÇLENDİRME EYLEMİ

İklim Güçlendirme Eylemi (Action for Climate Empowerment, ACE), UNFCCC'nin eğitime ilişkin 6. Maddesi kapsamında geliştirilen bir çerçevedir. ACE, altı unsuru kapsar:

1. Eğitim,
2. Öğretim,
3. Kamuoyu farkındalığı,
4. Kamuoyu katılımı,
5. Halkın bilgiye erişimi,
6. Bu konularda uluslararası işbirliği.

Eğitim tek başına iklim kriziyle mücadelede yeterli olmasa da çok önemli katkılar sunabilir. ACE'in altı unsurunun eşgüdüm içinde uygulanması iklim krizine karşı küresel müdahale için hayati önemdedir. İklimle ilişkin eğitim çalışmaları **temel eğitim hakkı göstergelerinin**⁵² (il ve cinsiyet ayrımında okullulaşma, devamsızlık, afetlere dayanıklı okul binaları vb.) izlenmesine de aracı olabilir. Eğitim paydaşlarının, özellikle çocukların, gençlerin ve öğretmenlerin, iklim krizinin buldukları bölge üzerindeki etkilerini bilmeleri, buna karşı atılacak adımlara ilişkin kararlara katılımı kritiktir. İklim krizinin **çocuk hakları krizi**⁵³ de olduğu göz önünde bulundurulduğunda, halihazırda çeşitli nedenlerle eğitim hakkı engellenen ya da sık sık kesintiye uğrayan toplulukların güçlenmesi, eğitim haklarının güvencede olması önümüzdeki süreçte çok daha önemlidir.

52 ERG'nin temel eğitim göstergelerine ilişkin çalışması için bkz. <https://www.egitimreformugirisimi.org/temel-egitim-gostergeleri/>

53 UNICEF'in iklim krizinin çocuk hakları krizi olduğunu yansıtan raporu için bkz. <https://www.unicef.org/reports/climate-crisis-child-rights-crisis>

İKLİM GÜÇLENDİRME EYLEMİ

UNFCCC bünyesindeki ACE çerçevesi, iklim kriziyle mücadelenin çok temel bir parçasıdır. ACE çerçevesinin, Taraf ülkeler için bir tür yol haritası olan çalışma programları vardır. ACE'in 2012 yılında hayata geçirilen ilk çalışma programı, UNFCCC'nin eğitime ilişkin 6. maddesini temel alır. 8 yıl süreli [Doha Çalışma Programı](#)⁵⁴, 2020'ye kadar yukarıda paylaşılan altı unsur kapsamında yapılması gerekenleri içerir. Çalışma programının ilerleme durumunun izlenmesi için 2013 yılından itibaren [ACE Diyalog Toplantıları](#)⁵⁵ başlatıldı. Bu toplantılar iklim değişikliği eğitimi bağlamında kritik bir dönüm noktasıdır. Diyalog Toplantıları sayesinde iklim değişikliği eğitimi Taraflar Konferansı'nın (COP) gündemine çok daha etkin bir biçimde girebildi. Eğitimin sera gazı azaltım ve iklim krizine uyum hedefleri için önemi anlaşıldı.

2019 yılında yapılan 7. ACE Diyalog Toplantısı'nda Doha Çalışma Programı'nın değerlendirmesi tamamlandı. ACE için oluşturulacak yeni çalışma programının, Paris Anlaşması'nın eğitime ilişkin 12. maddesini de kapsayacak şekilde genişletilmesi kararı alındı. COP süreçlerinde ACE'in önceliklendirilmesi de planlandı.

2021 yılında gerçekleşen COP26'da ACE için 10 yıllık [Glasgow Çalışma Programı](#)⁵⁶ onaylandı. Yeni programın kabul edilmesinin ardından yapılan ilk ACE Diyalog Toplantısı Haziran 2022'de gerçekleşti. Toplantının ana maddesi Glasgow Çalışma Programı'nda yer alan dört öncelik alanına çocukların ve gençlerin etkin ve anlamlı katılımının sağlanması oldu.

Yeni programın dört önceliği 1. politika tutarlılığı, 2. eşgüdümlü eylem, 3. araçlar ve destek, 4. izleme, değerlendirme ve raporlamadır.

Roots & Shoots Türkiye ve ERG'nin Etkiniz desteğiyle katıldığı COP27'de oldukça önemli bir dönüm noktası yaşandı. UNFCCC Taraf ülkeleri, Glasgow Çalışma Programı'nın hızla hayata geçirilmesini sağlamak amacıyla geliştirilen [ACE Eylem Planı'nı](#)⁵⁷ kabul ettiler. Dört yıl süreli bu plan, Taraf ülkeleri COP26'da Glasgow Çalışma Programı'na ilişkin "kısa vadeli, net ve zamana bağlı faaliyetler" yürütme taahhüdüne bağlıyor. Böylece, ACE'nin dünya çapında uygulanmasını hızlandırmayı amaçlıyor. Taraf ülkeleri "ulusal koşullara göre" gerçekleştirilecek faaliyetleri hızla uygulamaya çağırıyor. Bu kapsamda, Taraf ülkelere çok önemli bir rol düşüyor: ACE odak noktası belirleyip ACE'in altı unsurunu vakit geçirmeden uygulamaya başlamak.

[Uygulama Yardımcı Organı](#)⁵⁸ (SBI), ACE için önemli bir UNFCCC organıdır. ACE'in çalışma programları ve eylem planını izler. ACE Diyalog Toplantılarına ev sahipliği yapar. Tarafları, toplumsal cinsiyete duyarlı ve kapsayıcı eğitim çalışmaları yapmaya teşvik eder. UNFCCC ve Paris Anlaşması kapsamında uygulanan azaltım ve uyum faaliyetlerine ACE'in altı unsurunun sistematik olarak entegre edilmesini önerir.

---

54 Doha Çalışma Programı için bkz. <https://unfccc.int/sites/default/files/528.pdf>

55 ACE Diyalog Toplantıları hakkında bilgi için bkz. <https://unfccc.int/ace-dialogues>

56 Glasgow Çalışma Programı için bkz. <https://unfccc.int/documents/310896>

57 ACE Eylem Planı için bkz. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2022_10a02_adv.pdf#page=44

58 Uygulama Yardımcı Organı için bkz. <https://unfccc.int/process/bodies/subsidiary-bodies/sbi>

İKLİM GÜÇLENDİRME EYLEMİ

Eğitimciler ve öğretmenler için önemi

ACE, hem Türkiye’de hem dünyada dağınık olan ve giderek artan çalışmalar için önemli bir çerçeve oluşturabilir. ACE çerçevesi, hükümetleri iklim değişikliğine karşı tüm ACE unsurlarıyla bütünleşik bir eğitim müdahalesi ve dolayısıyla birden fazla bakanlığı kapsayan bir planlamaya teşvik ediyor. Bu çerçeve, Türkiye’yi ve tüm diğer ülkeleri iklim değişikliği eğitimi bakımından heyecan verici ve önemli bir döneme taşıyabilir. ACE Eylem Planı ise harekete geçme taahhüdünü veya niyetini ortaya koyuyor. ACE Eylem Planı’nın ulusal ve yerel ölçekte iklim değişikliği eğitimine ilişkin uygulamaları hızlandırmak için yeterince sağlam bir çerçeve oluşturup oluşturmadığını zaman gösterecektir. Uygulamaların hızlanmasında öğretmenlerin ve eğitimcilerin çabaları ve talepleri önemli rol oynayacaktır.

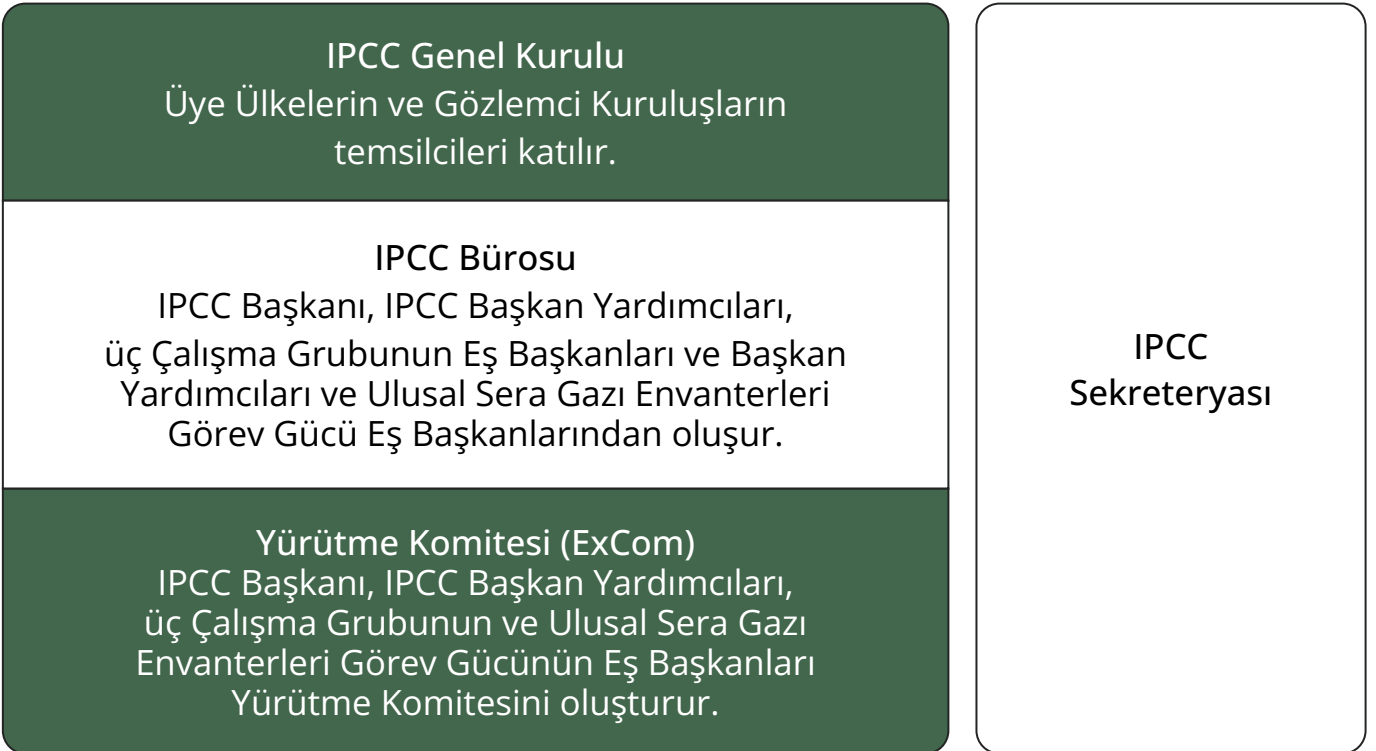

HÜKÜMETLERARASI İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PANELİ

Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli⁵⁹ (IPCC), Dünya Meteoroloji Örgütü⁶⁰ (WMO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı⁶¹ (UNEP) tarafından 1988 yılında, iklim değişikliğinin bilimsel temelleri ve ekonomik, ekolojik ve sosyal etkileri, gelecekte oluşacak riskler, uyum (adaptation) ve azaltım (mitigation) seçenekleri hakkında politika yapıcılara ve kamuoyuna yönelik düzenli değerlendirmeler sunmak amacıyla kuruldu. Tarafsız ve bağımsız bir kurum olan IPCC, hükümetlere iklim politikaları geliştirmek için kullanabilecekleri bilimsel bilgileri sağlamakla görevlidir. IPCC raporları iklim değişikliğinin bilimi ve etkileri konusunda yetkili bilgi kaynağı olarak geniş çapta kabul görüyor.

Aralarında Türkiye'nin de olduğu [195 ülke](#)⁶² IPCC üyesidir. Her üye, yetkili bir uzmanı Ulusal Odak Noktası olarak belirler. Taraf ülkelerin temsilcileri yılda en az bir kez Genel Kurul'da bir araya gelirler. IPCC'nin kapsadığı konularda yetkin, kâr amacı gütmeyen ulusal veya uluslararası kurum veya kuruluşlar IPCC Gözlemci Kuruluşu olarak kabul edilebilir. Gözlemci kuruluşların temsilcileri IPCC oturumlarına ve IPCC Çalışma Gruplarının genel oturumlarına katılabilirler. IPCC'de Sekreteryaya ekibi dışında herkes gönüllülük usulüne göre çalışır. IPCC Sekreteryası Cenevre'de WMO ofisindedir.

IPCC YAPISI

59 IPCC için bkz. <https://www.ipcc.ch>

60 WMO için bkz. <https://public.wmo.int/en>

61 UNEP için bkz. <https://www.unep.org>

62 IPCC üyesi ülkeler için bkz. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2019/02/ipcc_members.pdf

HÜKÜMETLERARASI İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PANELİ

Çalışma Grubu I (WGI) Fiziksel Bilim Temeli	Çalışma Grubu II (WGII) Etkiler, Uyum ve Kırılganlık	Çalışma Grubu III (WGIII) İklim Değişikliği ve Azaltım	Ulusal Sera Gazı Envanter Görev Gücü (TF)
WGI için Teknik Destek Birimi	WGII için Teknik Destek Birimi	WGIII için Teknik Destek Birimi	TF için Teknik Destek Birimi
Yazarlar, Katkıda bulunanlar, Gözden geçirenler			

IPCC raporlarında ne tür bilgiler yer alır?

IPCC raporlarında küresel iklim modelleri paylaşılır. Bu modellerde, sera gazı salım miktarının yanı sıra ekonomik kalkınma modelleri, nüfus projeksiyonları, ülkelerin iklim değişikliğine ilişkin ürettikleri/üretecekleri politikaların ve çevresel çözümler ile bunların uygulanma senaryoları gibi pek çok farklı faktör kullanılarak farklı gelecek senaryoları göz önüne alınır. IPCC'nin son raporu olan 6. Değerlendirme Raporu'nda (AR6) Ortak Sosyo-ekonomik Yollar (Shared Socio-economic Pathways; SSP) olarak adlandırılan modellerde, hangi adımlar atılırsa nasıl bir geleceğin beklediği detaylandırılıyor.

Dünyanın farklı ülkelerinden uzmanların hazırladığı değerlendirme raporları üyeler tarafından resmi belge olarak kabul edilir. IPCC, iklim değişikliğine ve etkilerine ilişkin bilimsel araştırmalar yürütmez, dünyanın her yerinde yapılmış yayımlanmış mevcut çalışmalarını değerlendirir ve sentezler. IPCC değerlendirmeleri politika önerileri yapar ancak politika yapıcıların hangi eylemleri gerçekleştirmeleri gerektiğini içermez.

HÜKÜMETLERARASI İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PANELİ

Rapor döngüsü altı-yedi yıl olan IPCC, bugüne kadar toplam altı rapor yayımladı. Her döngüde IPCC Başkanı, Başkan Yardımcıları, Çalışma Grubu Eş Başkanları ve Başkan Yardımcıları, Görev Gücü üyeleri seçimle belirlenir. İlk rapor (FAR)⁶³ 1990, ikinci rapor (SAR)⁶⁴ 1995, üçüncü rapor (TAR)⁶⁵ 2001, dördüncü rapor (AR4)⁶⁶2007, beşinci rapor (AR5)⁶⁷ 2014 ve altıncı rapor (AR6) 2023 yılında yayımlandı. Özellikle son değerlendirme döngülerinde arka arkaya yayımlanan üç çalışma grubu raporu ve bu raporların birlikte değerlendirildiği bir sentez rapor vardır. Ayrıca, belirli konulara odaklanan özel raporlar ve metodoloji raporları da yayımlanır. Aşağıdaki tabloda değerlendirme döngüsü sürecine ilişkin fikir vermesi amacıyla son değerlendirme döngüsünün takvimi ve ilgili raporları paylaşıyor.

6. Değerlendirme Raporu Takvimi

Yayım Tarihi	Rapor
2023	AR6 Sentez Raporu: İklim Değişikliği 2023 ⁶⁸ Sentez Raporu, üç çalışma grubunun değerlendirme raporlarının ve üç özel raporun içeriğine dayanır.
2022	AR6 İklim Değişikliği 2022: İklim Değişikliği ve Azaltım ⁶⁹ Çalışma Grubu III'ün hazırladığı bu rapor, iklim değişikliği ve azaltıma ilişkin ilerleme durumu ile taahhütlere ilişkin değerlendirme sunar. Küresel emisyon kaynaklarını inceler.
2022	AR6 İklim Değişikliği 2022: Etkiler, Uyum ve Kırılganlık ⁷⁰ Çalışma Grubu II'nin hazırladığı bu rapor, ekosistemler, biyolojik çeşitlilik ve insan topluluklarını küresel ve bölgesel düzeylerde ele alarak iklim değişikliğinin etkilerini değerlendirir. Doğanın ve insan topluluklarının iklim değişikliğine uyum sağlama kapasiteleri ve sınırları ile kırılganlıklarını gözden geçirir.
2021	AR6 İklim Değişikliği 2021: Fiziksel Bilim Temeli ⁷¹ Çalışma Grubu I'nin hazırladığı bu rapor, iklim sistemi ve iklim değişikliğine ilişkin en güncel fiziksel durumu ele alır ve iklim bilimindeki son gelişmeleri bir araya getirir.

63 İngilizcesi First Assessment Report olan ilk rapor FAR kısa adıyla bilinir. İlk raporun en önemli özelliği iklim değişikliğini önlemek ve sonuçlarıyla başa çıkabilmek için temel uluslararası anlaşma olan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin (UNFCCC) oluşturulmasında belirleyici rol oynamasıdır.

64 İngilizcesi Second Assessment Report olan ikinci rapor SAR kısa adıyla bilinir. Kyoto Protokolü'nün hazırlığı sırasında bu rapordan önemli ölçüde yararlandı.

65 İngilizcesi Third Assessment Report olan üçüncü rapor TAR kısa adıyla bilinir. Politika yapımcıların ve kamuoyunun dikkatini iklim değişikliğine uyuma çekmiştir.

66 Dördüncü rapordan itibaren raporlar Assessment Report kısaltması olan AR olarak düzenlendi. AR4 raporu, küresel ısınmanın 2°C ile sınırlandırılmasına odaklandı ve Kyoto sonrası anlaşma için zemin oluşturdu.

67 AR5 Paris Anlaşması'nın temelini oluşturdu.

68 AR6 Sentez Raporu: İklim Değişikliği 2023 için bkz. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-cycle/>

69 AR6 İklim Değişikliği 2022: İklim Değişikliği ve Azaltım için bkz. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-3/>

70 AR6 İklim Değişikliği 2022: Etkiler, Uyum ve Kırılganlık için bkz. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-ii/>

71 AR6 İklim Değişikliği 2021: Fiziksel Bilim Temeli için bkz. <https://www.ipcc.ch/report/sixth-assessment-report-working-group-i/>

HÜKÜMETLERARASI İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PANELİ

6. Değerlendirme Raporu Takvimi

Yayın Tarihi	Rapor
2019	İklim Değişikliği ve Arazi Özel Raporu ⁷² İklim değişikliğinin çölleşme, arazi bozulması, sürdürülebilir arazi yönetimi, gıda güvenliğine etkisine ilişkin özel rapordur.
2019	Değişen İklimde Okyanuslar ve Kriyosfer ⁷³ Özel Raporu ⁷⁴ İklim değişikliğinin okyanuslara, denizlere ve kriyosfere etkisine ilişkin özel rapordur.
2019	2019 Ulusal Sera Gazı Envanterleri için 2006 IPCC Kılavuzunda Yapılan İyileştirmeler Metodoloji Raporu ⁷⁵
2018	1,5 °C Küresel Isınma Özel Raporu ⁷⁶ Sanayi öncesi seviyenin 1,5 °C ve üzerine çıktığı durumda riskleri ve bunun olmaması için yapılması önerilenlere ilişkindir.

IPCC'nin 2020 yılında kabul edilen ve yürürlüğe giren [Toplumsal Cinsiyet Politikası ve Uygulama Planı](#)⁷⁷ vardır. Bu plan, [IPCC Toplumsal Cinsiyet Eylem Ekibi](#)⁷⁸ (GAT) tarafından izlenip raporlanır. Planın amacı, IPCC'yi cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkesin eşit fırsatlara sahip olması ve katılımının sağlanması vizyonuna yönlendirmektir. GAT, IPCC'nin tüm süreçlerinde ve kararlarında toplumsal cinsiyetin hesaba katılmasını amaçlar. GAT, toplumsal cinsiyet eşitliği alanında izleme ve eğitim, uygulama rehberliği, iyi uygulamaların görünürlüğü ve destek çalışmaları yürütür.

72 İklim Değişikliği ve Arazi Özel Raporu için bkz. <https://www.ipcc.ch/srccl/>

73 Kriyosfer, yeryüzündeki kar ve buz çökeltilerinin bütününe verilen addır.

74 Değişen İklimde Okyanuslar ve Kriyosfer Özel Raporu için bkz. <https://www.ipcc.ch/srocc/>

75 2019 Ulusal Sera Gazı Envanterleri için 2006 IPCC Kılavuzunda Yapılan İyileştirmeler Metodoloji Raporu için bkz. <https://www.ipcc.ch/report/2019-refinement-to-the-2006-ipcc-guidelines-for-national-greenhouse-gas-inventories/>

76 1,5 °C Küresel Isınma Özel Raporu için bkz. <https://www.ipcc.ch/sr15/>

77 [Toplumsal Cinsiyet Politikası ve Uygulama Planı](#) için bkz.

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2020/05/IPCC_Gender_Policy_and_Implementation_Plan.pdf

78 IPCC Toplumsal Cinsiyet Eylem Ekibi için bkz. <https://www.ipcc.ch/about/gender/>

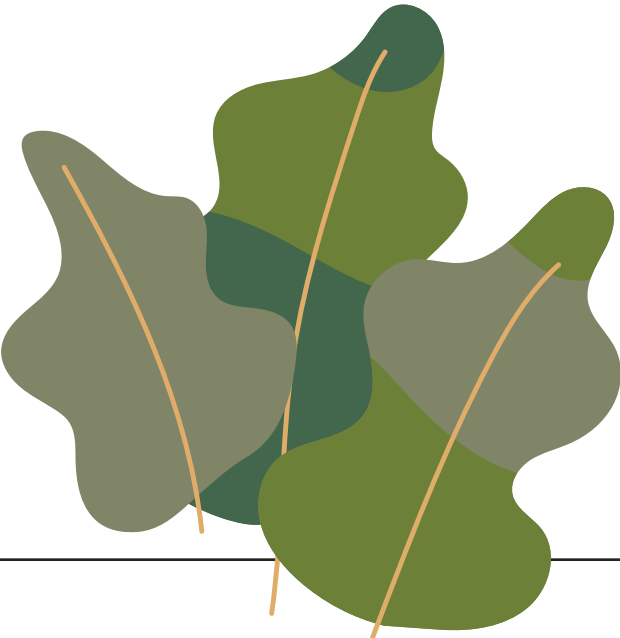
HÜKÜMETLERARASI İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ PANELİ

Eğitimciler ve öğretmenler için önemi

IPCC'nin değerlendirme raporları, uluslararası iklim değişikliği müzakereleri için en önemli veri ve kanıt temelini oluşturur. Bu nedenle, eğitimciler ve öğretmenlerin bilgi edinme hakkı bakımından oldukça önemli yayınlardır. IPCC Genel Kurulu, Çalışma Grupları ve raporları bilgi edinme hakkı ve katılım hakkı bakımından önemlidir. Eğitimci ve öğretmenler, üyesi oldukları sivil toplum örgütlerine IPCC'nin Gözlemci Kuruluşu olmalarını önerebilir. Örgütler, Gözlemci Kuruluş olduklarında Genel Kurula katılabilir, çalışma gruplarına uzman önerebilir ve eğitimin IPCC raporlarında daha etkin yer alabilmesi için savunu çalışmalarını yürütebilir.

IPCC etkinliklerini <https://unfccc.int/calendar/events-list> adresinden takip edebilirsiniz.

TÜRKİYE’NİN TAAHÜTLERİNİ YANSITAN STRATEJİLER, PLANLAR VE RAPORLAR

Türkiye, UNFCCC kapsamında iklim kriziyle mücadelede hedeflerini ve eylemlerini strateji, eylem planı ve çeşitli raporlar aracılığıyla UNFCCC Sekreteryası’na sunar ve kamuoyunu bilgilendirir. Aşağıda, eğitime ilişkin hedeflerin ve uygulamaların izlenebileceği dokümanlar yer alıyor. Strateji ve eylem planlarının son uygulama yılı 2023’tür. Yeni strateji ve eylem planı oluşturma süreçleri devam ediyor. Mevcut belgeler birbirleriyle uyum içinde görünmüyor ve eğitime ilişkin hedefler, özellikle de bu hedeflerin izleme ve değerlendirmesine yönelik planlar yetersiz duruyor. İlgili Bakanlık üzerinden ulaşılan dokümanlarda da eksik sayfalar, eski versiyonlara sık rastlanıyor. Bu nedenle, burada paylaşılan bazı bağlantı adresleri farklı kurumların sayfalarından alındı.

Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi 2010-2023

2012’de yayımlanan [Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi](#)’nde⁷⁹ Türkiye’nin iklim değişikliğine etkisinden ve iklim değişikliğinden nasıl etkileneceğinden kısaca bahsedilerek stratejik hedefler paylaşılıyor. Bu hedefler arasında eğitimle ilişkili iki madde de yer alıyor:

- Kamu, özel sektör, üniversite, sivil toplum kuruluşları gibi tüm kesimlerin ortak çabaları ile tüketim kalıplarının iklim dostu olacak şekilde değiştirilebilmesi için kamuoyu bilincini artırmak,
- Ulusal iklim değişikliği çalışmalarında, bilgi akışını ve paylaşımını artırmak amacıyla bütüncül bir bilgi yönetim sistemini oluşturmak.

Sera Gazı Emisyon Kontrolü kapsamında yer verilen Enerji, Ulaştırma, Sanayi, Atık, Arazi Kullanımı ve Ormancılık başlıkları altında eğitime sadece Sanayi başlığı altındaki kısa vadeli hedeflerden birinde değiniliyor: “Gerek sanayiciler, gerekse tüketicilerin iklim değişikliğiyle mücadele konusunda bilinçlendirilmesi yönünde yoğun bilgilendirme çalışmaları yürütülecek ve kılavuz kitap/rehber yayımlanacaktır.”

---

79 Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi için bkz.

https://www.trakyaka.org.tr/upload/Node/33132/xfiles/Turkiye_Iklim_Degisikligi_Stratejisi_2010-2020_.pdf

TÜRKİYE’NİN TAAHÜTLERİNİ YANSITAN STRATEJİLER, PLANLAR VE RAPORLAR

İklim Değişikliğine Uyum kapsamında ise kısa vadede aşağıdaki hedeflere yer veriliyor:

- İklim değişikliğine uyuma ilişkin olarak yerel yönetimlerin, meslek adamlarının ve halkın bilinçlendirilmesi, eğitimi, bilimsel ve sosyal çabaların desteklenmesi, uluslararası iletişim ve bilgi transferi, politika ve strateji geliştirme çalışmaları sürdürülecektir.
- Risk azaltma temelinde yerleşmelerin yeniden oluşturulması yönünde afet ve risk etkileri ile ilgili mevzuat gözden geçirilecektir.
- İklim değişikliğinin yaratacağı afet ve risk etkileri konusunda toplumsal bilinci ve katılımı yükseltecek eğitim çalışmaları gerçekleştirilecektir.
- İklim değişikliğine bağlı olası afet etkisinin insan sağlığı, çevre, tarihi ve kültürel koruma alanları, ekonomik faaliyetler üzerindeki olası sonuçları ve bu risklere karşı hazırlıklı olma temelinde yerel toplantı, yayın, televizyon programları ve benzeri etkinlikler planlanacaktır.
- Sağlık personelinin ve sağlık personeli aracılığı ile halkın iklim değişikliğinin sağlığa etkisi hakkında farkındalığını artırıcı eğitim çalışmaları yapılacaktır.

Eğitim, Kapasite Artırımı ve Kurumsal Altyapı kapsamında ise aşağıdaki hedefler bulunuyor:

Orta Vade

- İklim değişikliğinin etkilerini azaltmak ve sürece uyum sağlamak üzere, kamuoyu bilinç düzeyi ve kurumsal kapasite artırılacaktır.
- İklim değişikliği ile mücadele ve uyum çabalarında, kapsamlı ve işlevsel bir uluslararası işbirliği mekanizmasının oluşturulmasına yönelik yürütülen müzakerelere aktif katılım sağlanacaktır.
- Kamu, özel sektör, üniversite, sivil toplum kuruluşları gibi tüm kesimlerin ortak çabaları ile tüketim kalıplarının iklim dostu olacak şekilde değiştirilebilmesi için kamuoyu bilinci artırılacaktır.

Uzun Vade

- İklim değişikliği konusunda bilimsel çalışmalar teşvik edilecektir. Ulusal ve bölgesel düzeyde iklim değişikliğine yönelik bilimsel araştırmalar yapmak üzere “İklim Değişikliği Araştırma Enstitüsü” kurulacaktır.

TÜRKİYE’NİN TAAHÜTLERİNİ YANSITAN STRATEJİLER, PLANLAR VE RAPORLAR

İklim Değişikliği Eylem Planı 2011-2023

İklim Değişikliği Eylem Planı’nda⁸⁰ Atık, Bina, Enerji, Arazi Kullanımı ve Ormancılık, Sanayi, Tarım, Ulaştırma, Uyum (Doğal Afet Risk Yönetimi, İnsan Sağlığı, Ekosistem Hizmetleri, Biyolojik Çeşitlilik ve Ormancılık, Su Kaynakları Yönetimi, Tarım Sektörü ve Gıda Güvencesi, Sektörler Arası Ortak Konular) ve Sektörler Arası Ortak Konular başlıkları yer alıyor. Hemen her başlıkta kapasite geliştirme ve hizmet içi eğitime ilişkin eylemler bulunmakla birlikte, eğitim hakkının izleneceği hedefler ve eylemler hem Uyum/Sektörler Arası Ortak Konular hem de Sektörler Arası Ortak Konular başlığı altında bulunuyor.

Uyum/Sektörler Arası Ortak Konular

- HEDEF UYK1.4. İklim değişikliği ile mücadele ve uyum kapasitesinin geliştirilmesi için eğitim, bilinçlendirme, bilgilendirme ve kamuoyunda farkındalık artırma faaliyetlerinin düzenlenmesi
  - Eylemler UYK1.4.2 İklim değişikliğine uyum sürecine katılımın sağlanması ve kamuoyunda farkındalığın arttırılmasına yönelik programların hazırlanması

Sektörler Arası Ortak Konular

- HEDEF Y9.1. Tüketim kalıplarının iklim dostu olacak şekilde geliştirilmesi için 2012 yılı sonuna kadar eğitim programlarında gerekli düzenlemelerin yapılması
  - Eylem Alanı Y9.1.1. İklim değişikliği ile mücadele ve iklim değişikliğine uyumla ilişkili konuların temel eğitim programlarına dahil edilmesi
  - Eylemler Y9.1.1.1. Okul öncesi eğitimde tüketim alışkanlıkları, enerji verimliliği, iklim değişikliği vb. konularının ders programlarına entegre edilmesi

---

80 İklim Değişikliği Eylem Planı için bkz.

https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/edirdosya/file/eylem%20planlari/iklim%20Degisikligi%20Eylem%20Plani_TR.pdf

TÜRKİYE’NİN TAAHÜTLERİNİ YANSITAN STRATEJİLER, PLANLAR VE RAPORLAR

İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2023

İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı’nda⁸¹ Türkiye’nin iklim değişikliğinin etkilerine uyum sağlamak için öncelikli alanları olarak su kaynakları yönetimi, tarım ve gıda güvencesi, doğal afet risk yönetimi, ekosistem hizmetleri, biyolojik çeşitlilik ve ormancılık ile insan sağlığı yer alıyor. Bu alanların her birinde aşağıda paylaşılan ortak konuların ele alınması ve uygulamaya yansıtılması hedefleniyor.

- Eğitim, Bilinçlendirme ve Kapasite Geliştirme
- Araştırma-Geliştirme, Veri ve Bilgi Sistemleri
- Finansman ve Ekonomik Araçlar
- Yönetişim, Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Strateji ve Eylem Planı’nda ayrıca aşağıdaki hedefe ve bu hedefe ilişkin iki eyleme yer veriliyor:

- Hedef UYK1.3. İklim değişikliği ile mücadele ve uyum kapasitesinin geliştirilmesi için eğitim, bilgilendirme ve kamuoyunda farkındalık artırma faaliyetlerinin düzenlenmesi
  - Eylem UYK1.3.1 Tüm Bakanlıkların hizmet içi eğitimlerinde iklim değişikliğinin etkilerine uyum ve Türkiye’deki durum ile ilgili temel eğitimlerin verilmesi
  - Eylem UYK1.3.2 İklim değişikliğine uyum sürecinde katılımın sağlanması ve kamuoyunda farkındalığın artırılmasına yönelik programların hazırlanması

81 İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı için bkz.

https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/editordosya/uyum_stratejisi_eylem_plani_TR.pdf

TÜRKİYE’NİN TAAHÜTLERİNİ YANSITAN STRATEJİLER, PLANLAR VE RAPORLAR

Ulusal Bildirim ve İki Yıllık Rapor

Raporlama süreçleri, ülkelerin UNFCCC’ye verdikleri en önemli taahhütlerden biridir. İnceleme, değerlendirme ve ilerlemenin izlenmesi için "tutarlı, şeffaf, karşılaştırılabilir, doğru ve eksiksiz" bilgilerin mevcut olmasını sağlamak önemlidir. [Ulusal Bildirim](#)⁸² (UB) ve İki Yıllık Rapor (İYR) Taraf ülkelerin UNFCCC’ye verdikleri raporlar arasındadır. UB’lerde yapılan ve planlanan çalışmalara yer verilirken İYR’lerde ulusal sera gazı envanter raporu ve emisyon azaltım eylemleri bulunur. Bu bilgi notunda İYR’lere değinilmiyor.

Türkiye ilk UB’yi 20 Şubat 2007 tarihinde henüz Kyoto Protokolü’ne taraf değilken sundu. 2009 yılında Protokole taraf oldu. İkinci, üçüncü ve dördüncü UB’lerin son teslim tarihleri kaçırıldı; daha sonra beşinci UB daha önce atlanan UB’leri içerecek şekilde yayımlandı ve bunu altıncı, yedinci ve sekizinci UB’ler izledi. Sekizinci dışındaki tüm UB’lerin Türkçesi bulunuyor. Ancak [Sekizinci Ulusal Bildirim](#)⁸³ henüz Türkçeye çevrilmedi.

UB’lerin 9. bölümünde, Eğitim, Öğretim ve Kamuoyu Bilinçlendirilmesi kapsamında yapılan çalışmalara aşağıdaki başlıklar çerçevesinde yer verilir:

- Genel Politikalar
- Eğitim ve Öğretim
- Kamuoyunun Bilinçlendirilmesi
- Kamuoyunun Bilgiye Erişimi
- Kamuoyu Katılımı
- Uluslararası İşbirlikleri
- Planlanan Çalışmalar

Önceki UB’lere aşağıdaki bağlantı adresleriyle ulaşılabilir:

- [Birinci Ulusal Bildirim](#)⁸⁴
- [İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Ulusal Bildirim](#)⁸⁵
- [Altıncı Ulusal Bildirim](#)⁸⁶
- [Yedinci Ulusal Bildirim](#)⁸⁷

82 Ulusal Bildirim hakkında bilgi için bkz. <https://iklim.gov.tr/ulusal-bildirimler-i-21>

83 Sekizinci Ulusal Bildirim için bkz. <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/8NC-5BR%20Türkiye.pdf>

84 Birinci Ulusal Bildirim (Türkçesine erişilemedi, İngilizcesine bağlantı verildi) için bkz.

<https://www.undp.org/tr/turkiye/publications/turkiye-iklim-degisikligi-birinci-ulusal-bildirim-raporu>

85 İkinci, Üçüncü, Dördüncü ve Beşinci Ulusal Bildirim için bkz.

<https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/banner/banner595.pdf>

86 Altıncı Ulusal Bildirim için bkz.

https://webdosya.csb.gov.tr/db/destek/editordosya/Turkiye_Iklim_Degisikligi_Altinci_Ulusal_Bildirimi.pdf

87 Yedinci Ulusal Bildirim için bkz.

<https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/UNDP-TR-7NC-TUR-2019.pdf>

TÜRKİYE’NİN TAAHÜTLERİNİ YANSITAN STRATEJİLER, PLANLAR VE RAPORLAR

Ulusal Katkı Beyanı

Bkz. Paris Anlaşması

İklim Değişikliği Ulusal İletişim Stratejisi ve Eylem Planı 2020

İletişim Stratejisi ve Eylem Planı⁸⁸, UNFCCC’nin altıncı maddesine dayanarak hazırlandı. Amacı, “iklim değişikliği hakkında toplum farkındalığını, hedef kitlelerinin algı durumu doğrultusunda herkesin anlayabileceği bir dil kullanarak bu yönde bilinç yükseltmek ve geniş bir çevreye (nihai yararlanıcılara) iklim değişikliği ile mücadelenin günlük hayatın bir parçası olduğu mesajını iletmek” olarak belirlendi.

İklim Kanunu

Türkiye, Paris Anlaşması kapsamında İklim Kanunu hazırlığı içine girdi. Bunun için İklim Şûrası yapıldı. Ancak İklim Kanunu henüz kamuoyuyla paylaşılmadı. Kanunun eğitimcilerin de içinde olduğu sivil toplum aktörlerinin etkin ve anlamlı katılımıyla yapılması, insan hakları temelinde inşa edilmesi hayattır.

İklim Kanunu’na ilişkin uzman görüşü için bkz. Podcast 1 / İklim adaleti alanında kesşimsel çalışmak: Özlem Altıparmak

Eğitimciler ve öğretmenler için önemi

Burada yer alan dokümanlar bilgi edinme hakkı ve katılım hakkı bakımından önemlidir. Strateji ve planlar ağırlıklı kamu idaresi, uluslararası kuruluşlar ve kamu idaresi tarafından davet edilen alan uzmanları tarafından hazırlanıyor. Bu süreçlerin iyi anlaşılması, ilgili süreçlere katılım talebi ve kamu idaresini hesap verebilirliğe ve eyleme davet etmek için dayanışma önemli olacaktır.

---

88 İklim Değişikliği Ulusal İletişim Stratejisi ve Eylem Planı 2020 için bkz.

<https://www.iklimin.org/wp-content/uploads/2020/10/İklim-Değişikliği-Ulusal-İletişim-Stratejisi-ve-Planı.pdf>

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDE EĞİTİM HAKKININ İZLENEBİLECEĞİ DİĞER ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

Türkiye, BM çerçevesindeki temel insan hakları sözleşmelerine taraftır. Taraf ülkelerin sözleşmelere uyumunu denetleyen usuller (prosedürler, mekanizmalar, yapılar) vardır. Bunlar BM İnsan Hakları Konseyi bünyesindedir. Konsey, BM sistemi içerisinde insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasından sorumlu hükümetler arası bir organdır. Konseyin yardımcı organları, tematik yardımcı uzman mekanizmaları, diyalog ve işbirliği amaçlı forumları, açık uçlu hükümetler arası çalışma grupları vardır. Konsey, ayrıca Özel Prosedürlerin (bkz. Birleşmiş Milletler Özel Prosedürler) görev alanlarını belirler ve ilgili raportörleri atar; bu raportörler Konsey'e tematik veya belirli bir ülkeye özgü raporlar sunar.

Bu bilgi notunda, eğitim hakkına ilişkin denetim usullerinden Evrensel Periyodik İnceleme, bazı Özel Prosedürler ve Komiteler yer alıyor.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDE EĞİTİM HAKKININ İZLENEBİLECEĞİ DİĞER ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

Evrensel Periyodik İnceleme

Evrensel Periyodik İnceleme (EPI)⁸⁹, İnsan Hakları Konseyi'nin, BM'ye Üye her Devletin 4,5 yılda bir insan haklarına ilişkin durumunun diğer Üye Devletler tarafından değerlendirmesini öngören mekanizmasıdır. EPI sürecinde, her Devlet düzenli olarak ülkelerindeki insan hakları durumlarını iyileştirmek ve insan haklarından yararlanmanın önündeki zorlukları aşmak için attıkları adımlar hakkında rapor verir. Sürekli iyileştirme için BM Üye Devletlerinden tavsiyeler alır. EPI sürecinin en temel ilkesi tüm Devletlerin evrensel olarak kapsanması ve eşit davranılmasıdır. EPI, Devletler arası bir süreç olup diğer insan hakları mekanizmalarının çalışmalarını tekrarlamaya değil, tamamlamaya yöneliktir. İlgili ülkenin insan hakları sicilinin değerlendirmesi üç bilgi kaynağına dayanır. Bunlar:

- İlgili Devlet tarafından ülkedeki insan hakları durumuna ilişkin hazırlanan 20 sayfalık Ulusal Rapor,
- BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin 10 sayfalık derlemesi,
- Sivil toplum örgütleri gibi diğer ilgili paydaşlar tarafından sunulan ek ve güvenilir her türlü bilginin BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından sunulan 10 sayfalık özeti

Türkiye, bugüne kadar üç EPI süreci geçirdi. Üçüncü EPI sürecinde değerlendirmeye katılan Üye Devletler Türkiye'ye eğitim hakkına ilişkin 20 tavsiye verdi.⁹⁰ Dördüncü süreç⁹¹, EPI'nin Nisan-Mayıs 2025 tarihinde yapılacak 49. oturumunda gerçekleşecek. Bu nedenle 2024 yılı, sivil toplum örgütlerinin EPI sürecinde Türkiye'ye ilişkin geri bildirim vermeleri için önemli bir yıl olacak.

Türkiye'nin EPI süreçlerine ilişkin bilgiye <https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/tr-index> adresinden erişilebilir.

89 EPI Süreçlerine ilişkin bilgi için bkz. <https://epi-turkiye.net/web/>

90 Türkiye'ye verilen tavsiyeler için bkz. <https://bit.ly/494slge>

91 Dördüncü EPI sürecine ilişkin bilgi için bkz. <https://epi-turkiye.net/web/2019/07/26/epi-ve-turkiye/>

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDE EĞİTİM HAKKININ İZLENEBİLECEĞİ DİĞER ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

Birleşmiş Milletler Özel Prosedürler

İnsan Hakları Konseyi'nin Özel Prosedürleri, insan hakları konusunda tematik veya ülkeye özgü bir perspektiften raporlama ve tavsiyelerde bulunma yetkisine sahip bağımsız insan hakları uzmanlarıdır. Ekim 2023 itibariyle 45 tematik yetki bulunmaktadır. Özel Prosedürler, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nin (OHCHR) desteğiyle,

- Ülke ziyaretleri gerçekleştirebilir,
- Bildirilen bireysel ihlal vakaları ve daha geniş nitelikteki endişeler üzerine Devletlere ve diğerlerine bildirimler göndererek harekete geçilmesini sağlayabilir,
- Uluslararası insan hakları standartlarının geliştirilmesine katkıda bulunur,
- Savunuculuk faaliyetlerinde bulunup kamuoyunda farkındalık yaratabilir ve teknik işbirliği için tavsiyelerde bulunabilir.

STÖler, aşağıdaki iki temel Raportör dışında da, örgütlenme özgürlüğünden ifade özgürlüğüne, iş dünyası ve insan haklarına, sağlık hakkından eğitim hakkına ilişkin tüm Özel Raportör ve çalışma gruplarına iklim ve farklı insan hakları konularının kesişiminde başvuruda bulunabilir. Bunun nasıl yapılabileceği ile ilgili bilgiye buradan ulaşabilirsiniz: [Birleşmiş Milletler Özel Prosedürleri için Pratik Rehber](#).⁹²

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDE EĞİTİM HAKKININ İZLENEBİLECEĞİ DİĞER ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Bağlamında İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Özel Raportörü

BM İnsan Hakları Konseyi 2021'de ilke kararı olarak "İklim Değişikliği Bağlamında İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması" konusunda çalışacak Özel Raportörlük kurma kararı aldı. Bu gelişme iklim değişikliği ile insan hakları arasındaki ilişkiyi onama ve görünür kılma bakımından son derece önemlidir. [Özel Raportörlük](#),⁹³ iklim değişikliğinin insan haklarından yararlanma üzerindeki olumsuz etkilerini bilimsel veriler ve değerlendirmeler ışığında izlemeyi; Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Paris Anlaşması ve UNFCCC'nin uygulanması ile insan haklarının geliştirilmesi, korunması, gerçekleştirilmesi ve kullanılmasına yönelik çabalara katkıda bulunmayı amaçlıyor. Özel Raportör, iklim değişikliği bağlamında insan hakları konusunda raporlama ve tavsiyelerde bulunma yetkisine sahip bağımsız insan hakları uzmanıdır. Ücret almıyor ve üç yıl için seçiliyor. İkinci üç yıl için de seçilme hakkı bulunuyor. Raportör ülke ziyaretleri gerçekleştirebilir, uluslararası mekanizmalara katılabilir, bildirilen bireysel ihlal vakaları ve endişelere ilişkin Devletlere ve ilgili kurumlara bildirimler gönderebilir, savunuculuk faaliyetlerinde bulunabilir, kamuoyu farkındalık çalışmaları yürütebilir ve tavsiyelerde bulunabilir.

Çevre hukuku ve politikası alanında uzman [Ian Fry](#),⁹⁴ 1 Mayıs 2022 itibarıyla üç yıl süreli Raportörlük görevine başladı. Ian Fry'ın yayımladığı [ilk katkı çağrısı](#)⁹⁵ iklim değişikliği, kayıp zarar mekanizması ve insan hakları üzerine oldu. 30 Kasım 2023 tarihine kadar katkılara açık olan [son çağrı](#)⁹⁶ ise İnsan Hakları Konseyi'nin 2024 yılında yapılacak 56. Oturumuna sunulacak "İnsan Hakları ve İklim Değişikliği Bağlamında Kurumsal Hesap Verebilirlik Raporu" için açıldı. Çağrıda, rapora katkı sunması için bir anket yer alıyor. Ankette yer alan soruların birine ya da hepsine yanıt verilebiliyor. Raportör, devletlerden, ticari işletmelerden, sivil toplum örgütlerinden ve hükümetler arası kuruluşlardan katkı bekliyor. Rapor, şirketlerin insan hakları sorumluluklarını, düşük karbonlu ekonomilere geçiş planlarını, iklim değişikliğini ele almaya yönelik diğer eylemlerini, çalışmalarını kapsamında oluşabilecek riskleri, insan hakları ve iklim değişikliği konusunda etkili raporlama araçları sağlanıp sağlanmadığını, "yeşil boyama", "yeşil gizleme" olup olmadığını ve net sıfır hedefine aykırı eylemleri ele almayı hedefliyor.

Çağrılarını izlemek ve katkıda bulunmak, yayımlanan rapor ve tavsiyelere erişmek için:

E-posta: ohchr-srclimatechange@un.org

Twitter: [@srclimatechange](https://twitter.com/srclimatechange)

Facebook: facebook.com/srclimatechange

93 Özel Raportörlük için bkz. <https://www.ohchr.org/en/specialprocedures/sr-climate-change>

94 Ian Fry hakkında bilgi için bkz. <https://www.ohchr.org/en/specialprocedures/sr-climate-change/ian-fry>

95 HUDOTO Vakfı'nın Türkçeye çevirdiği ilk katkı çağrısı için bkz.

<https://altiparmakhukuk.org/blog/bm-iklim-degisikligi-baglaminda-insan-haklarinin-gelistirilmesi-ve-korunmas-59>

96 HUDOTO Vakfı'nın Türkçeye çevirdiği son çağrı için bkz.

<https://altiparmakhukuk.org/blog/bm-ozel-raportoru-katki-cagrisi-insan-haklari-ve-iklim-degisikligi-baglamin-114>

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDE EĞİTİM HAKKININ İZLENEBİLECEĞİ DİĞER ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

Eğitimciler ve öğretmenler için önemi

Bu Raportörlük, iklim değişikliği bağlamında insan haklarına ilişkin gelişmeler hakkında bilgi edinmek ve eğitime ilişkin katkı sunmak için en önemli uluslararası mekanizmalardan biridir. Bu mekanizmaların kullanılması Taraf ülkelerin iklim değişikliği eğitimine ilişkin çalışmalarını hızlandırmasını sağlayabilir ve ülkeleri hesap verilebilirlik ilkesine uymaya davet edebilir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDE EĞİTİM HAKKININ İZLENEBİLECEĞİ DİĞER ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

Birleşmiş Milletler Sağlıklı ve Sürdürülebilir Çevre Hakkı Özel Raportörü

BM İnsan Hakları Konseyi, 2012 yılında insan hakları ve çevre konusunda [Özel Raportör](#)⁹⁷ olması kararını aldı. İlk Raportör John Knox oldu ve görevini iki dönem sürdürdü. Mart 2018'de göreve David R. Boyd geldi ve görev süresi Mart 2021'de üç yıl daha uzatıldı. Raportör, güvenli, temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevreden yararlanmaya ilişkin insan hakları yükümlülüklerini inceleyebilir; çevresel politika yapımında insan haklarının kullanımına ilişkin iyi uygulamaları teşvik edebilir; güvenli, temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre hakkının uluslararası düzeyde tanınması için çalışabilir, bu hakkın uygulanmasının önündeki zorluk ve engelleri belirleyebilir ve ülke ziyaretleri gerçekleştirerek insan hakları ihlallerine müdahale edebilir. David R. Boyd'un katkı beklediği "Ticari işletmeler, gezegensel sınırlar ve insanların temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevreye sahip olma hakkı" başlıklı [son çağrı](#)⁹⁸ 1 Kasım 2023 tarihine kadar açıktı. Raportörler her yıl birkaç çağrıda bulunabiliyor.

İnsan Hakları Konseyi 2021 yılında, [BM Genel Kurulu](#) ise 2023 yılında herkesin, her yerde, temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu kabul etti. Çevre hakkı, böylece uluslararası düzeyde temel bir insan hakkı olarak tanındı.

Çağrılarını izlemek ve katkıda bulunmak, yayımlanan rapor ve tavsiyelere erişmek için:

E-posta: hrc-sr-environment@un.org

Twitter: @SRenvironment

Eğitimciler ve öğretmenler için önemi

Çevre bağlamında insan haklarına ilişkin gelişmeler hakkında bilgi edinmek ve eğitime ilişkin katkı sunmak için önemli bir uluslararası mekanizmadır.

97 Özel Raportör için bkz. <https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-environment>

98 Son çağrı için bkz.

<https://www.ohchr.org/en/calls-for-input/2023/call-input-business-enterprises-planetary-boundaries-and-human-right-clean>

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDE EĞİTİM HAKKININ İZLENEBİLECEĞİ DİĞER ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşme Mekanizmaları

İnsan Hakları Sözleşme Mekanizmaları (Komiteleri), uluslararası insan hakları anlaşmalarının uygulanmasını izleyen bağımsız uzmanlardan oluşan komitelerdir. İnsan haklarına ilişkin anlaşmalara taraf olan devletlerin ülke sınırları içinde bulunan her bireyin ilgili anlaşmada belirtilen haklardan yararlanabilmesini sağlama yükümlülüğü bulunur. Komiteler, bu yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğini izler, hükümetlere yol gösterir. 10 Birleşmiş Milletler Komitesi vardır. Komitelere ilişkin detaylı bilgiye [Birleşmiş Milletler Sözleşme Mekanizmaları](#)⁹⁹ ve [Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşme Mekanizmaları Nezdinde Üçüncü Taraf Müdahaleleri için Rehber](#)¹⁰⁰ erişebilirsiniz.

Mevcut Komiteler [Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi \(CERD\)](#), [Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi \(CESCR\)](#), [İnsan Hakları Komitesi \(CCPR\)](#), [Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi \(CEDAW\)](#), [İşkenceye Karşı Komite \(CAT\)](#), [İşkencenin Önlenmesi Alt Komitesi \(SPT\)](#), [Çocuk Hakları Komitesi \(CRC\)](#), [Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi \(CMW\)](#), [Engelli Kişilerin Hakları Komitesi \(CRPD\)](#) ve [Zorla Kaybedilme Komitesi](#)'dir (CED).¹⁰¹

Eğitimciler ve öğretmenler için önemi

Eğitimciler ve öğretmenler, Komitelere eğitim hakkının uygulanmasına ilişkin gölge rapor sunabilir ve böylece komitelerin mevcut durumu daha iyi anlaması ve duruma ilişkin yol göstermesine yardım edebilirler. Komite oturumlarına gözlemci olarak katılabilir ve sözleşmenin uygulanmasıyla ilgili sorunları gündeme getirebilirler. Komiteler tarafından yapılan tavsiyeleri izleyebilir ve devletlere sorumluluklarını hatırlatabilirler. Komitelerin gözlemlerini ve tavsiyelerini savunuculuk amacıyla kullanabilirler. Eğitim hakkı ihlali durumunda bireysel başvuru yapabilirler ya da yapılmasını kolaylaştırabilirler.

99 Birleşmiş Milletler Sözleşme Mekanizmaları için bkz. <https://bit.ly/3FsdBdJ>

100 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşme Mekanizmaları Nezdinde Üçüncü Taraf Müdahaleleri için Rehber için bkz. <https://bit.ly/3FqFzXg>.

101 Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi (CERD) için bkz. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/142-irk-ayrmlcgnn-ortadan-kaldrlmas-komitesi/>, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi (CESCR) için bkz. <https://bit.ly/3McMtDI> İnsan Hakları Komitesi (CCPR) için bkz. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/138-insan-haklar-komitesi/> Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi (CEDAW) için bkz. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/140-kadnlara-kars-ayrmlcgn-onlenmesi-komitesi/> İşkenceye Karşı Komite (CAT) için bkz. <https://bit.ly/3rUEXGI> Çocuk Hakları Komitesi (CRC) için bkz. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/141-cocuk-haklar-komitesi/> Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi (CMW) için bkz. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/145-tum-gocmen-isciler-ve-aile-fertlerinin-haklarnn-koronmas-komitesi/> Engelli Kişilerin Hakları Komitesi (CRPD) için bkz. <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/146-engelli-haklar-komitesi/>

TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA ÖĞRETMEN DAYANIŞMASI

Dünyada ve Türkiye’de artan krizlere karşı öğretmen dayanışması güçleniyor. Bu dayanışmaların parçası olmak, dayanışma içinde birlikte kolektif eyleme geçmek çözüme ilişkin umudu da barındırabilir. Bunlarla sınırlı olmamakla birlikte, özellikle iklim ve ekoloji alanında çalışmalar yürüten bazı ağlar aşağıda paylaşılıyor. Bu ağlarda mevcut iklim/ekoloji çalışmalarına katılabilir, ağlara katıldığınız durumda yeni çalışma grupları oluşturulması için teklifte bulunabilirsiniz.

Türkiye’deki ağlara [Başka Bir Okul Mümkün](#) (BBOM), [Öğretmen Ağı](#) (ÖA), [Öğretmen Akademisi Vakfı](#) (ÖRAV) ve [Öğretmen Kulübü](#) örnek verilebilir.¹⁰²

Başka Bir Okul Mümkün, Türkiye’de okul öncesi ve ilkokul eğitiminin katılım ve barış odağında derinleşmesine katkıda bulunan bir sivil toplum örgütüdür. Derneğin 2010 yılından bu yana savunduğu ve okullarında uyguladığı ekoloji yaklaşımının ana hatları <https://www.baskabirokulmumkun.org/model/ekolojik-durus/> sayfasında bulunabilir. Ekoloji alanındaki tüm yayınlarına ise <http://www.baskabirokulmumkun.org/yayinlar/> adresinden erişilebilir. Dernek, 2016 yılından bu yana öğretmenlerle [öğretmen destek programları](#) yürütüyor.¹⁰³

Öğretmen Ağı, öğretmenlerin, meslektaşları ve farklı disiplinlerden kişi ve kurumlarla bir araya gelerek güçlendiği bir paylaşım ve işbirliği ağıdır. Farklı disiplinlerle etkileşimden beslenerek, eğitime dokunan paydaş kişi ve kurumlarla işbirliği geliştirerek ve hayat boyu öğrenme anlayışını benimseyerek, öğretmenlerin ve Ağı’nın bir parçası olan herkesin bir arada ürettiği bir öğrenme topluluğu oluşturur. Öğretmen Ağı yıl boyu gerçekleşen ve öğretmenler tarafından yürütülen kısa süreli etkinlikler ve dijital programlarında ekoloji alanında konulara alan açar. Ağ, 2023 yılı içerisinde Sabancı Vakfı ile birlikte Papuduk Çocuk Kitapları serisi etrafına örülü Eğitimci Rehberi hazırlamakta. Eğitimci rehberi, Papuduk kitaplarıyla doğa sevgisi ve hayvan hakları temalarında eleştirel düşünme metodolojileri kullanarak çocuklarla çalışmaya rehberlik etmeyi amaçlıyor. Öğretmenlerin kendi odak ve problem alanlarında bir araya gelmelerini topluluklar vasıtasıyla destekleyen Öğretmen Ağı içerisinde, Ekim 2023 itibarıyla “Yeşil Çözümler” topluluğu kuruldu. Bu topluluk halen çalışmalarını ve odaklanma alanlarını belirlemek üzere çalışmalarını sürdürüyor.

102 Başka Bir Okul Mümkün için bkz. <https://www.baskabirokulmumkun.org/model/ekolojik-durus/>
Öğretmen Ağı için bkz. <https://www.ogretmenagi.org>
Öğretmen Akademisi Vakfı için bkz. <https://www.orav.org.tr>
Öğretmen Kulübü için bkz. <https://www.ogretmenkulubu.org>

103 BBOM yayınları için bkz.
<https://www.baskabirokulmumkun.org/model/ekolojik-durus/>
<http://www.baskabirokulmumkun.org/yayinlar/>
<https://ogretmenkoyu.baskabirokulmumkun.org/baslangic-programlari/>

TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA ÖĞRETMEN DAYANIŞMASI

Öğretmen Akademisi Vakfı, tam zamanlı ve kısmi zamanlı eğitimcileriyle birlikte çocuğun üstün yararını gözetir ve nitelikli eğitim hakkının gerçekleşmesine öğretmenlerin mesleki ve kişisel gelişimlerini destekleyerek katkıda bulunur. Vakıf, yüz yüze ve çevrimiçi öğretmen eğitimlerini kamu okullarında çalışan öğretmenlere ücretsiz olarak ulaştırır. Eğitimlerin konu kapsam alanı, öğretmenlerin ihtiyaçlarına göre belirlenir. Öğretmen eğitimleri yüz yüze ve çevrim içi olarak gerçekleşir. Çevrimiçi olarak gerçekleştirdiği ve 2023 bahar yarıyılı itibarıyla tamamlanan [Çevre Okuryazarlığı](#) ve 2023 güz döneminde yüz yüze olarak başlayan [Sürdürülebilir Dünya Vatandaşlığı](#) öğretmen eğitim programları gündemdeki konuyla ilgilidir. Vakıf ayrıca, farklı konu alanlarına sahip webinar ve atölyeler de gerçekleştirir. 2023 yılında iki kez İklim Dönüşüm ve Uyum webinarı düzenledi.¹⁰⁴

Öğretmen Kulübü de iklim krizini gündeme alan ağlardan biridir. Öğretmenlerle çevrimiçi ve yüz yüze buluşmalar, atölyeler, seminerler düzenliyor. Sistem Düşüncesi Derneği ile birlikte “Dünya İklimi Oyunu” çalışmaları yürütüyor. Bu oyunun hem yetişkinler hem de çocuklar için olan versiyonlarını çalışıyor. Ayrıca eğitimci Zeynep Gülçin Altun rehberliğinde doğayı anlamak üzerine çalışmalar yapıyor. Yakın zamanda iklim krizine özel bir çalışma grubu da kuruldu.

Bünyesinde öğretmen dayanışma ağı olmasa da ÇEKÜL Vakfı, Doğa Derneği, TEMA Vakfı, Yuva Derneği, Yuvam Dünya Derneği, WWF Türkiye de öğretmenlerle iklim alanında çeşitli projeler yürütüyor.

TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA ÖĞRETMEN DAYANIŞMASI

Dünyada iklim değişikliği bağlamında eğitim hakkını izleyen kurumlar ve ağlar COP süreçlerine etkin katılıyor. Üyesi olan öğretmenleri ve eğitim emekçilerini temsil eden küresel sendika federasyonu [Education International](#) (EI)* 22 Nisan 2021 tarihinde, Dünya Günü’nde “Gezegen için Öğret” (Teach for the Planet) manifestosunu yayımladı.¹⁰⁵ EI, manifestonun dünyanın her köşesindeki öğretmenlerin çağrısı olduğu paylaştı. Çağrıda, meslektaşlarına ve eğitim politika ve uygulamalarına karar verenlere seslendiler. Manifestonun orijinaline [buradan](#), resmi olmayan Türkçe çevirisine ise [buradan](#) erişilebilir.¹⁰⁶ 27. Taraflar Konferansı’nda çok etkili ve buluşturucu bir İklim Eğitimi Pavilyonu kuran [EARTHDAY.ORG](#)¹⁰⁷ çok sayıda sivil toplum örgütü, öğretmen, gençler birlikte [İklim Eğitimi Talebi Ortak Sivil Toplum Bildirisi](#)¹⁰⁸ yayımladı. [Climate Generation](#)¹⁰⁹, İklimi Öğret Ağı kurdu. [Learning Planet Alliance](#)¹¹⁰, Gezegen için Öğretmenler programını başlattı. UNESCO liderliğinde [Greening Education Partnership](#)¹¹¹ (GEP) kuruldu. COP28’de GEP için Çok Ortaklı Güven Fonu kurulacak. Eğitim politikası alanında ve öğretmenlerle çalışan sivil toplum örgütlerinin içinde yer aldığı bölgesel bir ağ olan [Network of Education Policy Centers](#)¹¹² yeni stratejisinin odağına ekolojik adaleti koydu. İklim krizinin eğitime etkileri hakkında çalışmalar yürüten [Tide Global Learning](#), gençler ve öğretmenlerin birlikte yürüttüğü [konferanslar](#) düzenliyor.¹¹³

İçinde yer aldığınız ya da bildiğiniz başka dayanışma ağları varsa Eğitim Reformu Girişimi ve Roots & Shoots Türkiye ile paylaşılırsanız seviniriz.

İklim krizine ilişkin öğretmen görüşü için bkz. Podcast 4 / İklim krizine karşı öğretmen dayanışması: Burcu Gümüştepe & Özge Gökbulut Bayer

105 Education International için bkz. <https://www.ei-ie.org/>

106 Manifestonun orijinali için bkz. <https://www.teach4theplanet.org/manifesto>

Türkçe çevirisi için bkz.

<https://medium.com/@burcumeltemarik/herkes-için-nitelikli-iklim-değişikliği-eğitimi-manifestosu-d27fec5621b1>

107 EARTHDAY.ORG için bkz. <https://www.earthday.org>

108 İklim Eğitimi Talebi Ortak Sivil Toplum Bildirisi için bkz.

<https://www.earthday.org/joint-civil-society-statement-on-climate-education-ambition/>

109 Climate Generation için bkz. <https://climategen.org/>

110 Learning Planet Alliance için bkz. <https://www.learning-planet.org/circle/teachers-for-the-planet-circle/>

111 Greening Education Partnership için bkz. <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/UNESCO.pdf>

112 Network of Education Policy Centers için bkz. <https://edupolicy.net>

113 Tide Global Learning için bkz. <https://www.tidegloballearning.net/connecting-dialogues/educational-implications-climate-change>

ve gençler ve öğretmenlerin birlikte yürüttüğü konferanslar için bkz. <https://bit.ly/40aXivo>

TEMEL KAYNAKLAR

İlgili kaynakların tamamını kapsamamakla birlikte burada paylaşılan listenin özellikle alana ilişkin bir temel oluşturmak isteyenler ve mevcut durumu daha etkili bir şekilde izlemek isteyenler için yararlı olacağını umuyoruz. Daha detaylı ve kapsamlı bir liste ilerleyen aylarda R&S TR ve ERG web sayfasında paylaşılacaktır.

İklim Krizine İlişkin Temel Kaynaklar

Levent Kurnaz'ın Doğan Kitap'tan çıkan *Son Buzul Erimeden: İklim Değişikliği Hakkında Merak Ettiğiniz Her şey* başlıklı kitabı önemli bir giriş kitabıdır.

Gökhan Orhan, Semra Cerit Mazlum ve Yasemin Kaya'nın editörlüğünde, Dora Yayınları'ndan çıkan *Uluslararası Çevre Rejimleri* kitabı birçok önemli konuyu ele alıyor. Bunlar arasında Ümit Şahin'in *Başlangıcından Bugüne Uluslararası İklim Değişikliği Rejimi* başlıklı yazısı da alana ilişkin önemli bir giriş yazısıdır.

Aykut Çoban'ın Ceylan Yayınları'ndan çıkan *İklim Krizi Nasıl Çözülür? Kapitalist ve Ekososyalist Çözüm Stratejileri* başlıklı kitabı içinde bulunduğumuz krizlerin gerçek nedenlerini ele alıyor. Sorumluları, krizlerden etkilenenleri ve bu krizden nasıl çıkılabileceğini insan hakları ve eşitlik çerçevelerinden tartışıyor.

Elizabeth Kolbert'in Okuyan Us Yayınları'ndan Meltem Türkeri'nin çevirisiyle çıkan *Altıncı Yok Oluş* başlıklı kitabı insan faaliyetlerinin, gezegeni altıncı yok oluşa götürdüğünü öne sürerek insan olmanın anlamını sorgulamaya davet ediyor.

İklim Krizine İlişkin Temel Kaynaklar

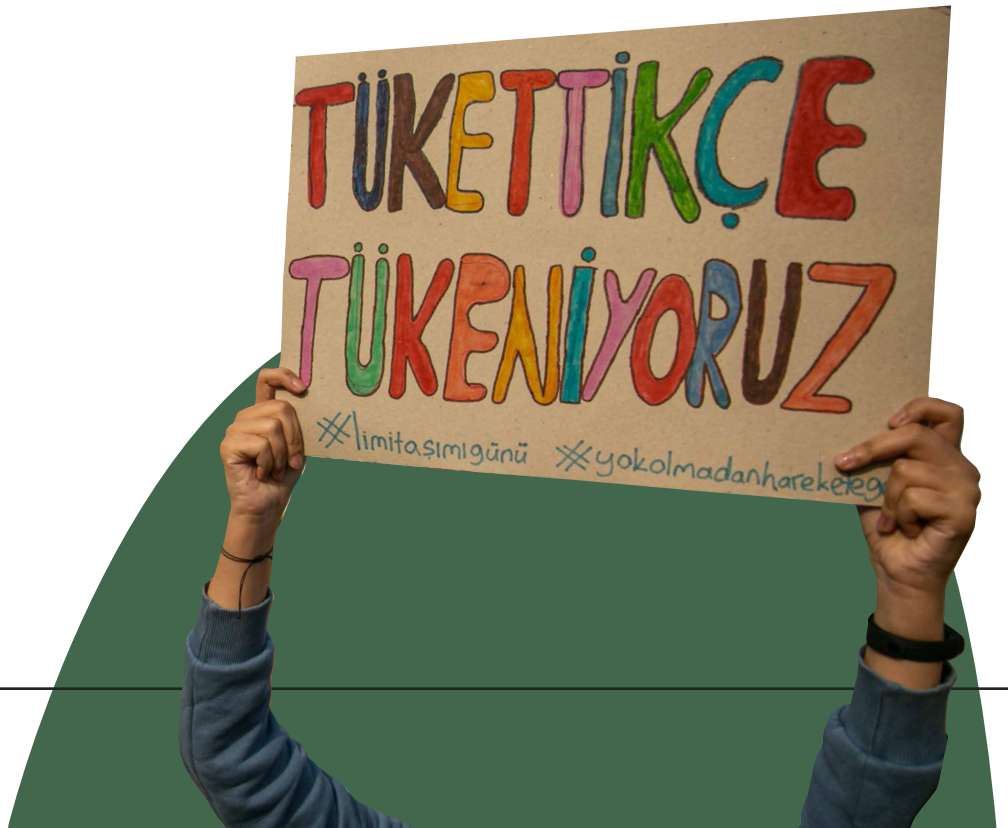
Naomi Klein'in Agora Kitaplığı Yayınları'ndan Osman Akınhay'ın çevirisiyle çıkan *İşte Bu Her Şeyi Değiştirir* başlıklı kitabı küresel ısınmaya neden olarak kapitalizmi gösteriyor ve iklim krizinin durdurulmadığı takdirde insanlığın da yok olacağını savunuyor.

Amitav Ghosh'un Timaş Yayınları'ndan İrem Uzunhasanoğlu'nun çevirisiyle çıkan *Büyük Kaos: İklim Değişikliği ve Hiç Düşünülmeyenler* başlıklı kitabı iklim krizini bilimsel tartışma zemini dışına çıkarıyor ve kültür, politika ve iktidar alanlarındaki yansımalarına bakıyor.

George Monbiot'un Everest Yayınları'ndan Cem Alpan'ın çevirisiyle çıkan *Bu Enkazı Kaldırmak* başlıklı kitabı, krizler döneminde, aidiyet ve işbirliğinin insanlar için önemini vurguluyor ve iyimser bir eylem çağrısı yapıyor.

Georgina Stevens'in, Büyülü Fener'den Nil Ormanlı çevirisiyle çıkan *İklim Eylemi: Gelecek Bizim Elimizde* başlıklı kitabı da dünyanın farklı bölgelerinde iklim değişikliğine karşı mücadele eden çocuk ve gençlerin ilham verici hikâyelerini kapsadığı için kıymetli bir yayındır.

Office for Climate Education ekibi tarafından hazırlanan IPCC özel raporu "1,5°C küresel ısınma": Öğretmenler için özet (IPCC special report "global warming of 1.5°C": Summary for teachers) için bkz. https://www.oce.global/sites/default/files/2019-04/ST1.5_final_040419.pdf

İklim Krizi Bağlamında Çevre Hakkı, Eğitim Hakkı ve Çocuk Haklarına İlişkin Temel Kaynaklar

2021'de BM İnsan Hakları Konseyi (A/HRC/RES/48/13) ve BM Genel Kurul (A/RES/76/300) kararları

BM İnsan Hakları Konseyi, Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli, Temiz, Sağlıklı ve Sürdürülebilir Çevre Hakkı ilke kararı aldı. 2022'de ise BM Genel Kurulu (A/RES/76/300) tarafından alınan kararla çevre hakkı uluslararası düzeyde tanınan temel bir insan hakkı olarak tanındı. HUDOTO Vakfı bu önemli karara ilişkin 'Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli, Temiz, Sağlıklı ve Sürdürülebilir Çevre Hakkı' Sorular ve Savunuculuk Özeti¹¹⁴ hazırladı.

BM İnsan Hakları Konseyi ilke kararı için bkz. <https://undocs.org/A/HRC/RES/48/13> ve buna dayalı BM Genel Kurulu kararı için bkz. <https://undocs.org/A/RES/76/300>¹¹⁵

---

114 HUDOTO Vakfı'nın hazırladığı 'Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli, Temiz, Sağlıklı ve Sürdürülebilir Çevre Hakkı' Sorular ve Savunuculuk Özeti için bkz.

<https://altiparmakhukuk.org/blog/bir-insan-hakki-olarak-guvenli-temiz-saglikli-ve-surdurulebilir-cevre-hakki-65>

115 HUDOTO Vakfı'nın çevirisi için bkz.

<https://altiparmakhukuk.org/blog/bm-ilke-karari-cevirisi-bir-insan-hakki-olarak-guvenli-temiz-saglikli-ve-su-47>

TEMEL KAYNAKLAR

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi İklim değişikliği odağında çocuk hakları ve çevre hakkında 26 No'lu (2023) Genel Yorum (CRC/C/GC/26)

BM Çocuk Hakları Komitesi'nin [26 no'lu son Genel Yorum](#)¹¹⁶, devletlere, çocuk haklarını kısa vadeli zararlardan koruma yükümlülüklerinin yanı sıra uzun vadeli yükümlülüklerini de hatırlatıyor. Böylece, eylemleri veya eylemsizlikleri nedeniyle çocukların gelecekteki haklarının öngörülebilir ihlallerinden de sorumlu tutuluyorlar. 26 No'lu Genel Yorum'da eğitim hakkı ayrı bir bölüm olarak ele alındı ve bu bölümde devletlerin yükümlülüklerine de yer verildi.

Global Partnership for Education tarafından 2023 yılında yayımlanan [İklim Akıllı Eğitim Sistemlerine Doğru: 7 Boyutlu Bir Eylem Çerçevesi / Toward Climate-Smart Education Systems: A 7-Dimension Framework for Action](#)¹¹⁷ eşitliğe dayalı nitelikli eğitimin geliştirilmesi, gezegenin yaşamsal sistemlerinin korunması ve iklim adaletinin teşvik edilmesi gibi geniş hedefleri kapsıyor.

Save the Children tarafından 2022 yılında yayımlanan [Çocuklar İçin Uygun Bir COP: Çocukların katılımı nasıl desteklenir?](#)¹¹⁸ başlıklı yayını uluslararası müzakerelerde çocuk katılımının güvencede olması bakımından kritiktir.

Education International tarafından COP27 öncesinde yayımlanan [İklim Adaleti için Eğitim Sendikaları Eğitim Sendikaları: COP27 Savunuculuk Kiti / Education Unions for Climate Justice Education International's COP 27 Advocacy Toolkit](#)¹¹⁹ alanın önemli araçlarından biridir.

Plan International'ın 2021 yılında yayımladığı [İklim Eğitimi ve Gençlik Liderliğini Yeniden Hayal Etmek: Savunuculuk Dosyası / Reimagining Climate Education and Youth Leadership](#),¹²⁰ gençlerin iklim eğitimi ve iklim süreçlerine katılımını iyileştirmeye yönelik deneyimlerini ve tavsiyelerini dinlemek amacıyla gerçekleştirilen çevrimiçi bir anketten elde edilen temel bulguları ve tavsiyeleri sunuyor.

The Education Commission tarafından 2021 yılında yayımlanan [İklim Eylemi için Eğitim: İklimde ilerleme için eğitim neden kritik önem taşıyor / Education for Climate Action: Why education is critical for climate progress](#)¹²¹ raporu eğitimin rol oynayabileceği üç temel alanı ele alıyor.

---

116 26 No'lu Genel Yorum için bkz. <https://bit.ly/49b9RuD>

117 Global Partnership for Education tarafından 2023 yılında yayımlanan İklim Akıllı Eğitim Sistemlerine Doğru: 7 Boyutlu Bir Eylem Çerçevesi için bkz. https://www.globalpartnership.org/node/document/download?file=document/file/2023-04-gpe-toward-climate-smart-education-systems-rev_0.pdf

118 Save the Children tarafından yayımlanan Çocuklar İçin Uygun Bir COP: Çocukların katılımı nasıl desteklenir? yayını için bkz. <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/cop-fit-children-how-support-childrens-participation/>

119 Education International tarafından COP27 öncesinde yayımlanan İklim Adaleti için Eğitim Sendikaları Eğitim Sendikaları: COP27 Savunuculuk Kiti için bkz. <https://www.ei-ie.org/en/item/26966:education-unions-for-climate-justice>

120 Plan International'ın 2021 yılında yayımladığı İklim Eğitimi ve Gençlik Liderliğini Yeniden Hayal Etmek: Savunuculuk Dosyası için bkz. https://plan-international.org/uploads/2021/12/atb2692_planclimatechange_advocacybrief_july2021_v4-1.pdf

121 The Education Commission tarafından 2021 yılında yayımlanan İklim Eylemi için Eğitim: İklimde ilerleme için eğitim neden kritik önem taşıyor raporu için bkz. <https://educationcommission.org/wp-content/uploads/2022/04/Education-for-Climate-Action.pdf>

TEMEL KAYNAKLAR

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi İklim değişikliği odağında çocuk hakları ve çevre hakkında 26 No'lu (2023) Genel Yorum (CRC/C/GC/26)

UNESCO'nun iklim krizinin eğitim hakkına etkilerine ilişkin 2020 yılında yayımladığı "*İklime bağlı yer değiştirmelerin eğitim hakkına etkisi / The impact of climate displacement on the right to education*"¹²² raporu okul kapasitesi, tahrip olmuş altyapı, dil engelleri, derinleşen yoksulluk, okul terki, ayrımcılık vb. sorunlara dikkati çekiyor.

UNICEF'in 2020 yılında yayımladığı "*İklim değişikliği politikaları çocuklara duyarlı mı? / Are climate change policies child-sensitive?*"¹²³ raporu mevcut uygulama ile iklim politikalarının oluşturulmasında çocuğun özel ihtiyaçlarının, kırılganlıklarının, haklarının dikkate alındığı ve iklim politikalarını bilgilendirmek için kullanıldığı yaklaşım arasındaki boşluğu değerlendirmeyi ve bu boşluğun giderilmesine katkıda bulunmayı amaçlıyor.

---

122 UNESCO'nun İklimle ilgili yer değiştirmelerin eğitim hakkına etkisi raporu için bkz.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374966>

123 UNICEF'in 2020 yılında yayımladığı İklim değişikliği politikaları çocuklara duyarlı mı? / Are climate change policies child-sensitive? raporu için bkz.
<https://www.unicef.org/globalinsight/media/976/file/%20Global-Insight-Are-climate-policies-child-sensitive-2020.pdf>

İklim Değişikliği Eğitimine İlişkin Temel Kaynaklar

Millî Eğitim Bakanlığı seçmeli *Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği Dersi*¹²⁴ için bkz.

<https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=1143>

Millî Eğitim Bakanlığı *İklim Değişikliği Eylem Planı*¹²⁵ için bkz.

https://merkeziisgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_09/29171316_Milli_EYitim_BakanlYYY_Yklim_DeYiYikliYi_Eylem_PlanY.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı *İklim Değişikliği Farkındalığının Temel Eğitime Entegrasyonu Çalıştayı* raporu için bkz.

https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_03/30111651_TAİEX_Calistay_Raporu.pdf

UNESCO'nun 2019'da yayımladığı *İklim Değişikliği Eğitim, Öğretim ve Kamu Farkındalığı: Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi kapsamındaki ülke başvurularının analizi (Climate Change Education, Training and Public Awareness: An analysis of country submissions under the United Nations Framework Convention on Climate Change)* raporu için bkz. <https://bit.ly/40dltjp>

The Sustainability and Education Policy Network tarafından yayımlanan *İklim değişikliğine yanıt vermek: K-12 eğitimi için bir başlangıç (Responding to climate change: A primer for K-12 education)* için bkz.

<https://sepn.ca/wp-content/uploads/2021/01/SEPN-CCEd-Primer-January-11-2021.pdf>

UNFCCC, UNESCO, IPCC ve 100'den fazla paydaşın bir araya geldiği İklim İletişimi ve Eğitiminin İzlenmesi ve Değerlendirilmesi (MECCE) Projesi, özellikle ACE'in uygulanması değerlendirmeyi amaçlıyor. Eğitimi ve öğretmenleri bu projeyi izlemesi çok önemli olacaktır. Detaylı bilgi ve ilgili yayınlar için bkz. <https://mecce.ca/>

Seda Saraç ve Nihal Yurtseven'in editörlüğünde Yeniinsan Yayınevi'nden çıkan *Ortaokul Öğrencileri için İklim Değişikliği Etkinlikleri* kitabı ile Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları'ndan çıkan *İklim Değişikliği: UBD Temelli Okul Öncesi ve İlkokul Etkinlikleri* alandaki ilk yayınlardandır.

---

124 Dersin içeriğinin yeterliliği ayrıca değerlendirilmelidir.

125 Eylem Planı'nın yeterliliği ayrıca değerlendirilmelidir.

